

SATUTUOKIOT LAPSEN JA ÄIDIN VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA VAUVAPERHETYÖSSÄ

Sally Suvikas

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

+ lastentarhanopettajan

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Suvikas, Sally. Satutuokiot lapsen ja äidin vuorovaikutuksen tukena vauvaperhetyössä. Syksy 2017. 58 s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tämä opinnäytetyö käsittelee vauvaperhetyössä toteutettuja satutuokioita, joiden keskeisenä tavoitteena oli äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen. Tuokioiden tavoitteena oli lisäksi innostaa äitejä lukemaan lapsilleen, lisätä heidän tietoisuuttaan lukemisen merkityksestä sekä tarjota yhteistyökumppanille ja sen asiakkaille uusia vuorovaikutusta tukevia menetelmiä.

Opinnäytetyön yhteistyökumppani on erään Itä-Suomessa sijaitsevan yhdistyksen toimintapaikka, joka tarjoaa ennaltaehkäisevää vauvaperhetyötä vanhemmille, joilla on alle kolmevuotiaita lapsia. Tässä opinnäytetyössä paikkaa kutsutaan Päiväryhmäksi. Satuprojektin toteutushetkellä Päiväryhmän asiakkaina olleille neljälle äidille ja heidän lapsilleen suunniteltiin heidän tarpeidensa ja toiveidensa mukaan yhteensä kahdeksan erilaista satutuokioita, jotka koostuivat kirjastossa vierailusta, kirjanlukutuokioista, nukketeatteriesityksestä sekä satuhierontatuokioista. Tuokioiden havainnoinnissa keskityttiin äidin ja lapsen vuorovaikutukseen ja havaintojen perusteella suunniteltiin seuraavat tuokiot. Lisäksi äideiltä kerättiin tietoa heidän lukutottumuksistaan ennen ja jälkeen tuokioiden.

Tuokioiden lopuksi Päiväryhmän äideiltä sekä työntekijöiltä pyydettiin palautte. Saatua palautte oli hyvin positiivista. Äidit kertoivat pitäneensä eniten nukketeatterista sekä satuhieronnasta. Osa heistä kertoi muun muassa huomanneensa tuokioiden rauhoittaneen lapsiaan sekä tuokioiden innostaneen heitä lukemaan lapsille enemmän. Henkilökunnan mukaan tuokioissa käytettyjä menetelmiä voidaan hyödyntää Päiväryhmän toiminnassa myös jatkossa.

Asiasanat: Varhainen vuorovaikutus, sadut, perhetyö, lapsen kehitys

ABSTRACT

Suvikas, Sally. Fairytale sessions to support child-mother interaction in baby-family work. 58 p., 4 appendices. Language: Finnish. Autumn 2017. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Service and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

This bachelor's thesis investigates fairytale sessions to support mother-child interaction in baby-family work. The objective of the sessions was also to inspire mothers to read to their children, raise awareness of the importance of reading as well as to provide new interaction-supporting methods to the commissioner and its customers.

This thesis was completed in a cooperation with a part of a company located in East Finland. It offers preventive baby-family work for mothers with under three years old children and it is called Päiväryhmä in this thesis. Eight separate sessions were created for the mothers and children that were the customers of Päiväryhmä at the time of the fairytale project. The sessions consisted of such activities as visiting the library, book reading sessions, puppet play and fairytale massage. The perception of the sessions was focused on the mother-child interaction and the following fairytale sessions were planned based on the observations. The mothers were asked about their reading habits before and after the fairytale sessions.

The feedback from the mothers and the staff was collected at the end of all the sessions. The feedback was positive. The mothers told that they liked puppet play and fairytale massage the most. Some of them had noticed that the sessions calmed their children. Two mothers stated that the sessions made them think more about the importance of reading and inspired them to read more to their children. According to the staff, the methods used in the sessions could also be used in the activities of Päiväryhmä in the future.

Keywords: Early interaction, fairy tales, family work, child development

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ALLE KOLMEVUOTIAAN LAPSEN KEHITYS	7
2.1 Kehityksen perusta	7
2.2 Fyysinen ja motorinen kehitys	8
2.3 Psykososiaalinen kehitys	9
2.4 Kielen kehitys	12
2.5 Satujen merkitys lapselle	13
3 LAPSEN JA VANHEMMAN VUOROVAIKUTUS	16
3.1 Vanhemmuus	16
3.2 Vuorovaikutuksen rakentuminen	17
3.3 Äidin ja lapsen vuorovaikutus	18
3.4 Kiintymyssuhde	21
3.5 Vuorovaikutuksen havainnointi ja arviointi	24
4 LAPSEN JA VANHEMMAN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN	27
4.1 Perhetyö	27
4.2 Toiminnalliset menetelmät perhetyössä	29
4.3 Satutuokiot vuorovaikutuksen tukena	30
5 SATUTUOKIOIDEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	33
5.1 Yhteistyökumppani	33
5.2 Satutuokioiden suunnittelu	33
5.3 Satuprojektin sisältö	34
5.4 Aineiston keruu	36
5.5 Toteutusympäristö	37
5.6 Satutuokioiden toteutus	37
6 SATUTUOKIOIDEN PALAUTE	42

7 POHDINTA	44
7.1 Johtopäätökset	44
7.2 Eettisyys ja luotettavuus	45
7.3 Ammatillinen kehitys	46
LÄHTEET	48
LIITE 1: Lupahakemus äideille	52
LIITE 2: Kyselylomake 1	53
LIITE 3: Kyselylomake 2	55
LIITE 4: Nukketeatterin käsikirjoitus	57

1 JOHDANTO

Äidin ja lapsen vuorovaikutus on herkkä ja haavoittuvainen. Siinä vaihtelevat onnen, ilon ja hellyyden, mutta myös hämmennyksen ja epätoivon hetket. Vanhemmuuteen liittyy paljon suuria tunteita ja jokaisen lapsen syntyminen luo uuden, ainutkertaisen vanhemmuustilan. (Siltala 2003, 16.) Kaikki perheet tarvitsevat osakseen tukea. Joskus elämässä tulee aikoja ja tilanteita, jolloin tuen tarve korostuu. Näihin tarpeisiin vastaaminen kuuluu yhteiskunnan perustehtäviin etenkin silloin, jos tukea ei löydy lähiverkostosta. Yksi perheiden tukemisen keino on perhetyö, jota tehdään sosiaalitoimen, päivähoidon, neuvolan, koulun sekä järjestöjen ja yhdistysten yhteydessä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015).

Opinnäytetyöni yhteistyökumppani, jota tässä raportissa kutsutaan Päiväryhmäksi, tarjoaa ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa vauvaperhetyötä alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille ja vauvaa odottaville perheille. Yksi Päiväryhmän työn keskeisimmistä tavoitteista on vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen ja tähän tarpeeseen halusin myös opinnäytetyöni myötä vastata. Sain idean satutuokioiden ohjaamisesta, kun kävin tutustumassa Päiväryhmään ja keskustelin sen työntekijöiden kanssa paikan toiminnasta ja perheiden tarpeista.

Ohjasin Päiväryhmässä keväällä 2017 yhteensä kahdeksan satutuokiota, jotka koostuivat kirjanlukutuokioista, nukketatterista, kirjastossa vierailusta sekä satuhieronnasta. Satutuokioiden tavoitteena oli tukea äitien ja lasten vuorovaikutusta, tukea äitejä lukemaan lapsilleen ja ennen kaikkea tarjota perheille mukavaa yhdessä tekemistä. Halusin myös selvittää, miten äitien omat kokemukset saduista ja lukemisesta vaikuttavat heidän tapoihinsa toimia itse vanhempina lukemisen suhteen, muuttuivatko lukutottumukset kotona tuokioiden myötä sekä miten äidit kokivat satutuokiot.

2 ALLE KOLMEVUOTIAAN LAPSEN KEHITYS

Satutuokioihin osallistuneet lapset olivat kaikki alle kolmevuotiaita ja siksi tässä luvussa käsitellään vain alle kolmevuotiaan lapsen normaalia kehitystä. Kehityksestä puhuttaessa on muistettava, että se on aina yksilöllistä ja etenee yksilöllisellä tavalla. Psykkisestä kehityksestä kerrotaan lisää seuraavassa luvussa, jossa puhutaan vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksesta sekä kiintymyssuhteesta.

2.1 Kehityksen perusta

Kolmen ensimmäisen ikävuotensa aikana lapsi hankkii kyvyt, jotka mahdollistavat elämisen: hän oppii ensimmäisenä vuotena kävelemään, toisena puhumaan ja kokee kolmantena vuotena ajattelun heräämisen (König 2007, 9). Lapsen kehitys ensimmäisen kolmen ikävuoden aikana on nopeampaa kuin koskaan muulloin. Kehitys on kokonaisvaltaista, joten emotionaalinen, sosiaalinen ja kognitiivinen kehitys liittyvät tiiviisti toisiinsa ja pohjautuvat kiintymyssuhteen turvallisuuteen. Esimerkiksi kyky ymmärtää puhetta perustuu toisen ihmisen emotionaaliseen läheisyyteen. Kiintymyssuhteen luominen emotionaalisesti tärkeisiin aikuihin onkin tämän kehitysvaiheen merkittävin kehitystehtävä. Se on lapsen sosiaalisten taitojen ja koko sosiaalisen kehityksen sekä kognitiivisen kehityksen pohja. (Keltikangas-Järvinen 2014, 26.)

Lapsen kehitys kulkee portaittain: yhden kehitysvaiheen saavutettuaan lapsi siirtyy seuraavalle portaalle, jolla hän viipyy uuden kehitystehtävän edellyttämän ajan. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana lapsi kehittyy kaikilla fyysisen ja psyykkisen kehityksen alueilla, eikä vastaavaa, niin nopeaa kehitystä tapahdu ihmisen elämässä enää koskaan tuon ajan jälkeen. Kolmen ensimmäisen ikävuoden kehitys muodostaa persoonallisuuden perusrakenteen, mikä tarkoittaa sitä, että tällöin muodostuu niin sanottu kivijalka myöhemmälle kehitykselle. Vuorovaikutus ja kiintymyssuhde lapselle tärkeisiin ja tätä hoitaviin henkilöihin on tämän kehitysvaiheen perusta. Mikäli tämän ajanjakson kehityksessä ilmenee vakavia

puutteita, niistä voidaan mahdollisesti kärsiä vielä aikuisuudessa. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana lapselle kehittyy tunne omasta ainutkertaisuudestaan, yksilöllisyydestään ja minuudestaan sekä perusajatus siitä, kuinka ihmiset toimivat keskenään. Lapsi oppii myös, kuinka hän voi itse kontrolloida käytöstään ja kuinka reagoida mielialoihin ja säädellä omia mielialojaan. Näiden asioiden oppiminen vaatii tiivistä vuorovaikutusta lapselle emotionaalisesti tärkeiden ja sensitiivisten hoitajien kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2014, 21–24.)

2.2 Fyysinen ja motorinen kehitys

Vauvan liikkumiskyky on olemassa jo sikiövaiheessa ja liikkeitä voidaan havaita jo toisen raskauskuukauden lopulta lähtien. Äiti voi tuntea liikkeit selvästi viidennellä raskauskuukaudella, jonka aikana sikiön liikkeit voimistuvat selvästi. Syntymän jälkeen vauva osaa jo imeä rintaa ja hallitsee hengityслиikkeen sekä alkaa nopeasti kohdistaa katsettaan ympäröivään maailmaan. (König 2007, 13–14.) Jokainen vauva kehittyy ja kasvaa omaa tahtiaan. Vauvan ulkoisille ominaisuuksille on tyypillistä lättänät jalat ja länkisääret. Vauvan iho on hyvin herkkä kosketukselle, sillä siinä on erittäin paljon hermopäätteitä. Kosketus, silittely, lähellä pitäminen ja hellittely edistävät kaikkea lapsen kehitystä, niin fyysistä kasvua, psyykkistä kehitystä kuin myös liikunnallisia taitoja, myönteistä itsetuntoa sekä oman kehonkuvan syntymistä. (Suvikas, Laurell & Eskola 2015, 92.)

Ensimmäisen kolmen elinkuukautensa aikana vauva oppii hallitsemaan pään- ja niskanliikkeitä. Käsien liikkeit kypsyvät toisen vuosineljänneksen aikana mikä tekee lapsesta tarttujan. Tämän kauden lopussa tarttumisen taito auttaa lasta istumaan ilman tukea. Lapsi alkaa yleensä harjoitella tukea vasten seisomista kolmannen vuosineljänneksen aikana ja sen jälkeen, viimeisellä vuosineljänneksellä hän yrittää jo ottaa ensiaskeleitaan. Tämä kehossa ylhäältä alaspäin kulkeva kehitysvaihe etenee pystysuoran ryhdin kehittymiseen ja pään lepoasennon saavuttamiseen. Pään riippumaton lepoasento mahdollistaa sen, että muut jäsenet voivat liikkua vapaasti. Lapsi oppii erottamaan käsien käytön kävelytapahtumasta vasta ensimmäisen ikävuoden jälkeen. (König 2007, 13–14.)

Kaksi–kolmevuotiaan lapsen kaula kasvaa, kun taas pään kasvu hidastuu. Liikkeet ja liikkuminen alkavat kiinnostaa lasta ja hän alkaakin ilmaista tunteitaan liikkeiden avulla tanssien, hyppien ja ilosta lörpötellen. Liikehdintä auttaa lasta myös keskittymään esimerkiksi satua lukiessa. Kaksi–kolmevuotiaan lapsen kävelyrytmi alkaa vakiintua, mutta suunnan muutokset juostessa voivat olla vielä vaikeasti hallittavia. Tällä ikäkaudella lapsen tasapaino on jo melko vakaa ja hän oppii polkemisliikkeen. Koska nivelet muuttuvat taipuisammiksi, myös liikunta monipuolistuu. Lisäksi lapsen koordinaatiokyky paranee ja hän voi tehdä samanaikaisesti käsillään eri liikettä ja jaloillaan eri liikettä. Lapsi osaa jo itse pukea ja hänen hienomotoriikkansa vahvistuu. (Suvikas ym. 2015, 92.)

2.3 Psykososiaalinen kehitys

Lapsen tunteiden- ja toiminnan säätelyn kyky kehittyy vuorovaikutustilanteissa häntä hoitavien aikuisten kanssa. Vanhemman kyky tulkita lapsen merkkejä ja niihin vastaaminen opettavat lasta hallitsemaan omia tunteitaan sekä suuntaamaan hänen tarkkaavaisuuttaan ja toimintaansa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015.) Lapsen psyykkiseen kehitykseen ja psyykkisten ominaisuuksien mahdollisuuksiin vaikuttavat yhdessä sekä perimä että ympäristö, joka joko vahvistaa tai estää perinnöllisten mahdollisuuksien toteutumista. (Suvikas ym. 2015, 61.)

Lapsen elämän alkuhetket ovat koko kehityksen kannalta hyvin tärkeitä, sillä niiden aikana luodaan perusta lapsen elämälle ja kehitykselle (Kirveslahti, Sivén, Vahala & Vihunen 2014, 144). Lapsen sopeutuminen ympäröivään maailmaan alkaa heti syntymän jälkeen. Ensimmäisten elinkuukausiensa aikana lapsi ei vielä erota itseään yksilönä. Hän ei erota sisäpuolelta ja ulkopuolelta tulevia kokemuksia toisistaan vaan kokee olevansa yhtä hoitajansa kanssa. Lapsi ymmärtää olevansa yksilö noin 6–10 kuukauden iässä, jolloin hän hyväksyy psyykkisen erillisyytensä. Tässä iässä lapsi usein tutkii hoitajansa kasvoja ja pyrkii pois syliaisenosta sekä alkaa usein vierastaa. (Suvikas ym. 2015, 70–71.)

Noin 8–15 kuukauden iässä lapsi alkaa kontata ja kävellä. Pystyasentoon nouseminen edistää lapsen itsenäisyyden kokemusta. (König 2007, 45.) Tässä iässä

lapsi on pääosin hyväntuulinen suhtautuen vierasiinkin pelottomasti. Itsenäisyys on vielä kuitenkin näennäistä, sillä yksivuotiaalle todellisuus ja mielikuvat ovat vielä yhtä ja lapsi kokee äitinsä olevan koko ajan läsnä. (Suvikas ym. 2015, 72.) Ensimmäisen elinvuoden aikana lapsen perusluottamus toisiin ihmisiin alkaa muodostua (Kirveslahti ym. 2014, 144).

1–2-vuotias lapsi ymmärtää, että äiti ja mielikuva äidistä ovat kaksi eri asiaa ja oivaltaa, ettei äiti kuulu ainoastaan hänelle. Tällöin lapsi usein takertuu äitiinsä ja haluaa jakaa tämän kanssa kaiken. (Suvikas ym. 2015, 72.) Lapsi osaa vertailla asioita, hahmottaa kokonaisuuksia ja oivaltaa jo paljon uutta. Taaperoikäisen taito tulkita havaintojaan paranee ja hän tunnistaa ja nimeää esineitä ja on kiinnostunut kuvien katselusta. Erityisesti lasta kiinnostavat erilaiset esineet. Tässä ikävaiheessa lapsi oppii paljon uusia käsitteitä ja ymmärtää asioiden yhteenkuuluvuuden. Rutiinit ovat lapselle hyvin tärkeitä. (Jarasto & Sinervo 1997, 32–38.) 1-2-vuotias lapsi opettelee jatkuvasti uusia asioita, kuten kehontoimintojensa hallitsemista sekä pukemaan, syömään ja riisumaan itsenäisesti. Lapsi tarvitsee paljon kannustusta ja tukea, jolloin lapselle kehittyy oma tahto ja kokemus itsenäisyydestä korostuu. (Kirveslahti ym. 2014, 144.) Taaperoiässä lapsi on hyvin kiinnostunut ympäröivästä maailmasta sekä liikkeistä ja liikkumisesta (Suvikas ym. 2015, 92).

2–3 vuoden iässä lapsen taidot ja kyvyt lisääntyvät. Lapsi sisäistää mielikuvat positiivisista hetkistä vanhempiensa ja hoitajiensa kanssa ja tarvittaessa turvautuu näihin mielikuvuihin rauhoittaakseen itseään ollessaan erossa hoitajistaan. (Suvikas ym. 2015, 72.) Kolmannen ikävuoden lopulla, hankittuaan kävelemisen, ajattelemisen ja puhumisen taidot lapsi tulee uhmaikään. Uhmaiässä lapsen käyttäytymistä määräävät tahto ja tunne. Minätunteen vahvistuminen aiheuttaa sen, että lapsi kieltäytyy ja torjuu monet asiat. Lapsi haluaa suoriutua asioista ja jopa leikkiä itsenäisesti. Uhmaikäinen lapsi tarvitsee osakseen lempeyttä ja ymmärtäväisyyttä (König 2007, 66.)

Sosiaalisuus tarkoittaa halua olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja on temperamentin piirre ja siten synnynnäinen. Sosiaalisella kehityksellä tarkoitetaan lapsen vuorovaikutustaitojen sekä arkipäivän ongelmien ratkaisemisen

oppimista. Lapsen sosiaalisuuden kehittymiseen vaikuttaa hänen kulttuurinen ympäristönsä. Ympäristön reaktiot määräävät, millainen persoonallisuus lapselle rakentuu. Negatiivinen palaute ja moittiminen esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi vierastaa vierasta aikuista aiheuttavat lapsen sosiaalista vetäytymistä, kun taas positiiviset vuorovaikutustilanteet ja kannustaminen voivat edistää synnynnäises-tikin vähäistä sosiaalisuutta. (Kirveslahti ym. 2014, 159.)

Lapsen oppimista omaksumaan yhteisönsä tavat omassa ympäristössään kutsu-taan sosiaalistumiseksi, johon kuuluvat muun muassa samastuminen, palaute sekä kasvatus. Aluksi lapsi ottaa mallia arkielämän tilanteisiin, kuten puhumi-seen, leikkimiseen ja syömiseen omasta elinpiiristään, johon kuuluvat ensim-mäisien ikävuosien ajan vanhemmat, perhe ja lähiyhteisö. Tällainen samastumi-nen on yleensä tiedostamatonta. Lapselle on myös tyypillistä matkia ihailmansa henkilön toimintaa sekä samastua oman sukupuolensa edustajiin. Lapselle on erityisen tärkeää samastua myös vertaisryhmiin, joissa hän tarvitsee yhteistyö-taitoja sekä taitoa eläytyä toisen tilanteeseen ja asemaan. Kun lapsen elinpiiri vähitellen laajenee, hän saa esimerkiksi televisiosta ja leikkitovereistaan uusia malleja. Leikkitovereilta ja vanhemmilta saatu palaute auttavat lasta ohjaamaan hänen omaa toimintaansa. (Kirveslahti ym. 2014, 160.)

Sosialisaation vaihe, jossa ihminen liittyy osaksi sosiaalista maailmaa ja ympä-röivää kulttuuria, alkaa lapsen ollessa noin kolmevuotias. Sosialisaation vaihe jatkuu noin seitsemän vuoden ikään asti ja osittain läpi elämän. (Kuukasjärvi, Lin-nossuo & Sutinen 2011, 14.) Lapsen kulttuurinen ympäristö vaikuttaa suuresti hänen sosiaaliseen kehitykseensä ja persoonaansa. Lapsen kannustaminen ja tukeminen positiivisesti vuorovaikutustilanteissa voi kehittää synnynnäisesti vä-häistä sosiaalisuutta. Mikäli taas sosiaalista vetäytymistä vahvistetaan negatiivi-sella palautteella, lapsi ei välttämättä opi luottamaan itseensä sosiaalisissa tilan-teissa. Vaikka lapsi ei olisi sosiaalisesti vastaanottavainen, aikuisen tulisi osoittaa olevansa kiinnostunut tästä. (Kirveslahti ym. 2014, 159–160.)

Vertaisryhmällä on suuri merkitys lapsen kehityksessä. Lasten välisissä vuoro-vaikutussuhteissa on oleellista muiden lasten hyväksyntä ja ystävyyys tai vaihto-

ehtoisesti torjunta. Jo varhaislapsuudessa lasten välille kehittyy sosiaalisia rakenteita. Parhaassa tapauksessa lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään ja olevansa hyväksytty ja ymmärretty, mutta joskus lapsi voi jäädä myös ryhmän ulkopuolelle. Vertaisryhmä auttaa lasta oppimaan ymmärtämään sosiaalista todellisuutta. Positiiviset kokemukset vertaisryhmässä vahvistavat lapsen itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen ja negatiiviset kokemukset siinä voivat lisätä suurelta osin riskiä sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Häkki, Kuokkanen & Virolainen 2014, 101.)

2.4 Kielen kehitys

Positiivinen vuorovaikutus ympäröivään maailmaan eli fyysiseen ympäristöön sekä lähellä oleviin ihmisiin kehittää lapsen tasapainoista tunne-elämää. Lapsi alkaa kerätä kokemuksia tästä ympäröivästä maailmasta heti syntymänsä jälkeen. Lapsen kahden ensimmäisen elinvuoden ajan jokainen kosketus, liike sekä ääni joko lisäävät tai vähentävät lapsen tunne-elämän tasapainoa. Mitä positiivisempi tämä ajanjakso on, sitä suuremmaksi kehittyy lapsen vuorovaikutushalukkuus eli halu puhua, joka on yksi puheen ja kielen oppimisen perusedellytyksistä. Kielelliseen vuorovaikutukseen tarvitaan kaksi aktiivista osapuolta. Aikuisen tulisi toimia motivoijana, kertojana, kuuntelijana sekä puutteellisen ilmaisun ymmärtäjänä, jotta lapsen kielen kehitys etenisi. (Alahuhta 1990, 9.) Kieli on lapselle väline tiedon hankkimiseen, havaintojen tulkitsemiseen sekä ympäristön tutkimiseen. Kieli myös säätelee käyttäytymistä sekä mahdollistaa oppimisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen. Lapsen ympärillä olevien ihmisten huomio, yhteinen tekeminen, äidinkieltä puhuva ympäristö sekä normaalisti kehittynyt keskustushermosto ovat lapselle kielen oppimisen edellytykset. (Kirveslahti ym. 2014,154.)

Lapsen kielen kehitys alkaa heti syntymän jälkeen. Ensimmäisinä viikkoina vauvan ääntely on samanlaista kielestä riippumatta, mutta jo muutaman kuukauden iässä vauva alkaa äännellä oman äidinkieltä nuotilla. Noin puolen vuoden ikäisenä vauva alkaa jokellella ja huomata, miten hän voi vaihdella ääntelyään. Ensimmäiset sanansa lapsi tuottaa noin puolentoista vuoden ikään mennessä. Kak-

sivuotias osaa jo yhdistää kaksikin sanaa ja sanavarasto koostuu pääosin tuttu-
jen asioiden nimistä sekä tutuista adjektiiveista ja verbeistä. Kaksi–kolmevuoti-
aalla on ensimmäinen kyselykausi, jolloin uusien sanojen oppiminen ja omaksu-
minen on erittäin tehokasta. (Suvikas ym. 2015, 66.)

Kielen oppiminen alkaa siis varhaisesta esikielellisestä kaudesta, joka sisältää
äänteitä ja sanoja. Esikielellisestä kaudesta kielen oppiminen etenee sujuvaan
kieleen ja vuorovaikutukseen, jotka sisältävät lauseita, sanojen tavaamista ja lau-
seista syntyviä tarinoita. Oppiakseen kielen ja puhumisen lapsen on oltava aktii-
vinen. Oppiminen ei tapahdu ainoastaan matkimalla ympäristöstä kuultuja sa-
noja, vaan se edellyttää lapselta kommunikointia ja leikkiä muiden kanssa sekä
omaa toimintaa. (Kirveslahti ym. 2014, 154.)

2-3-vuotiaana lapsi oppii puhumaan jo melko hyvin ja kieli on hänelle vuorovai-
kuskeino. Sanavarasto karttuu hyvin nopeasti ja lapsi ymmärtää enemmän sa-
noja kuin itse käyttää. Lapselle on ominaista, että hän kertoo jatkuvasti, mitä hän
tekee, eli ajattelee ääneen kuullakseen omaa puhettaan. Hän kuuntelee mielel-
lään myös muita ja keskustelee aikuisten kanssa. Kuunteleminen on kielen kehi-
tyksen kannalta hyvin tärkeää ja tästä syystä lapsi tarvitsee elämäänsä paljon
musiikkia, lukemista sekä puhetta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 36–37.) Kun lapsi
taitaa nimi- ja teonsanat, alkaa puheeseen ilmestyä myös laatusanat, kuten iso
ja pieni. Paikkaa ja aikaa ilmaisevien sanojen opetteluun lapsi tarvitsee paljon
aikaa ja harjoittelua. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila
2014, 44.)

2.5 Satujen merkitys lapselle

Satu tuottaa lapselle iloa ja edistää hänen persoonallisuutensa kehitystä. Sadut
rikastuttavat lapsen elämää ja tarjoavat lapselle oivalluksia monella eri tasolla.
(Bettelheim 1998, 20.) Ensimmäiset sadut ovat kuin varhaiset leikit; jännittäviä ja
vapauttavia ja lapsi oppii niiden myötä kuvittelemaan niiden henkilöt ja tapahtu-
mat ja luomaan niistä mieleensä oman maailman. Lasten saduissa käsitellään

usein ulkopuolisuuden, pienuuden, kateuden ja häpeän tunteita siten, että lapsi saa niistä uskoa tällaisista tunteista selviytymiseen. (Sinkkonen 2008, 257.) Ilahduttamisen lisäksi sadut saattavat aiheuttaa myös pahaa mieltä, mikäli lapsi pitää surullista tai pelottavaa kohtaa sadussa totena. Kaikki sadut eivät sovellu lapsen elämäntilanteeseen eivätkä kaikki sadut yksinkertaisesti miellytä lasta. Alle 5-vuotias lapsi ei vielä välttämättä erota todellisuutta ja kuvitteellisuutta toisistaan. Pienille lapsille lukiessa on hyvä suosia kirjoja, joissa on paljon erilaisia äänneitä, yksinkertaisia lauseita sekä kuvia ja he pitävät usein myös loruista. 2–3-vuotias pitää yksinkertaisista ja selkeistä saduista, joissa esiintyy tuttuja asioita. (Ylönen 2000, 55.)

Luetun sadun kuunteleminen on lapselle hyvin tärkeää. Kuunnellessaan lapsi saa itse kuvitella sadun tapahtumapaikat ja henkilöt, mikä kehittää lapsen mielikuvitusta sekä luovuutta. Sadut myös rikastuttavat lapsen kieltä ja niiden kuunteleminen motivoi lasta usein opettelemaan myös itse lukemaan myöhemmässä iässä. Sadut voivat myös auttaa ja helpottaa lapsen kanssa keskustelua ja niitä voidaan käyttää, jos lapsella on mahdollisesti jokin ongelma tai ratkaisua kaipaava tilanne elämässä. Tällöin aikuinen voi valita tai keksiä itse sadun ottaen huomioon lapsen ongelman ja luo satuun rohkaisevan, onnellisen lopun. Satu voi auttaa lasta ymmärtämään mieltä askarruttavan asian helpottavalla tavalla. Saduilla voi olla lapselle omat, henkilökohtaiset merkitykset ja tästä syystä aikuisen ei tulisi liikaa selittää taikka tulkita satua lapselle, vaan antaa tämän ymmärtää ja kokea satu omalla tavallaan. (Jarasto & Sinervo 1997, 211.)

Yhteiset lukuhetket ovat lapsen kehitykselle tärkeitä hetkiä. Näissä hetkissä aikuinen on vain ja ainoastaan lasta varten. Kiireestä rauhoitettu hetki kertoo lapselle, että hän on tärkeä ja että hänen kanssaan halutaan viettää aikaa. Kuvakirjan lukeminen on taaperoikäiselle hyvin vuorovaikutuksellista, mikä voi tehdä lukuhetkistä katkonaisia. Lukuhetken pitäminen useammalle lapselle voi olla haastavaa, kun kaikilla lapsista on omat mieltymykset ja kehitysvaiheet. Kuvakirjan lukemista tulee harjoitella kärsivällisesti. (Heikkilä-Halttunen 2015, 35–37.) Fyysinen läheisyys, kosketus ja syli eivät yksinään riitä yhteisen kokemusmaailman

luomiseksi, vaan lapsi tulee kohdata aidosti myös tunnetasolla. Virittyessään lapsen kanssa samalle taajuudelle aikuinen viestii lapselle, että hän ymmärtää lapsen tarpeet ja on halukas vastaamaan niihin. (Hytönen & Mäkelä 2007, 17.)

Useat tuoreet tutkimukset osoittavat, että lapsille lukeminen on vähentynyt huomattavan paljon. Vuonna 2011 tehty kansainvälinen lukemistutkimus PIRLS (Progress in international reading literacy study) osoittaa, että vain 27 prosentille tutkimukseen osallistuneista suomalaislapsista oli luettu kotona ennen koulun aloittamista (Mullis, Michael, Foy & Drucker 2011, 126). Lukutaito sekä -harrastus pohjautuvat varhaislapsuuteen ja tästä syystä vanhemmalla on suuri rooli lapsen lukutaidon kehittämisessä. Vanhempien lapselle antamat lukukokemukset ja tätä kunnioittava kohtelu vaikuttavat lapsen aivoihin. Lapset, joille on luettu varhaislapsuudesta asti, ovat herkempiä reagoimaan toisten tunteisiin. (Heikkilä-Halttunen 2015, 11.) Vanhempia on pyritty tukemaan lukemaan lapsilleen erilaisin keinoin, kuten Lue Lapselle -hankkeen myötä.

3 LAPSEN JA VANHEMMAN VUOROVAIKUTUS

3.1 Vanhemmuus

Vanhemmuuteen katsotaan kuuluvan erilaisia vanhemprien käyttäytymisen piirteitä. Näitä piirteitä ovat vanhemman ja lapsen välinen tunteiden ilmaisu, vanhemprien käytös lasta kohtaan sekä vanhemprien sosiaaliset kognitiot, kuten tavoitteet ja asenteet. Vanhemmuus voidaan nähdä lapsen ja vanhemman vastavuoroisena prosessina, jossa molemmat vaikuttavat toisiinsa. (Nurmi ym. 2014, 214.) Vanhemmuus muotoutuu ja kehittyy parhaimmillaan monimuotoisena vuorovaikutusprosessina jo ennen omaa vanhemmuutta lapsuuden, nuoruuden ja varhaisaikuisuuden aikana. Vanhemmuus ei ole koskaan valmis, vaan se tarkoittaa mahdollisuutta kasvaa koko ajan. Täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassa, mutta lapsen ja vanhemprien elämässä on hetkiä, jolloin äidillä ja isällä on tihentynyt tuntuma omaan vanhemmuuteensa ja sen mahdollisuuksiin. Näissä hetkissä lapsen ja vanhemman vastavuoroisuutta värittää keskinäinen ymmärrys. (Siltala 2003, 16–17.)

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus tarkoittaa kehityksellistä molemminpuolisuutta, jossa vaihtelevat onnellisuuden sekä epätoivon hetket. Vanhemmuuteen liittyy aina paljon tunteita ja jokainen lapsi tuo syntyessään uuden vanhemmuustilan. Yhtä luonnonmukaista vuorovaikutusta ei ole olemassa, vaan kukin lapsi vanhempineen muodostavat omanlaisensa. Lapsi ja vanhemmat selvittävät itse vaikeuksiaan vuorovaikutuksessa. Vanhemprien omat varhaisen vuorovaikutuksen kokemukset saattavat olla kovia, eivätkä he välttämättä ole samaistuneita omiin varhaisiin hoitajiinsa, mutta he voivat silti olla hyviä vuorovaikutuksen rakentajia oman lapsensa kanssa. Usein ymmärrys ja uskallus omaa vanhemmuutta kohtaan kasvavat lapsen kehittyessä. Vuorovaikutuksen kehityksen perustana on vanhemprien kyky liikuttua sekä tuntea avuttomuutta. (Siltala 2003, 16–17.)

3.2 Vuorovaikutuksen rakentuminen

Jokainen ihminen on syntyessään sekä ympäristötekijöiltään että biologiselta perimältään yksilöllinen. Vauvan perimä määrittää, minkälaiset kyvyt tällä on ottaa vastaan erilaisia aistimuksia ja käsitellä niitä. Perimän erilaisuus ohjaa kasvua ja kehitystä monin tavoin, mutta ei ole kuitenkaan niiden määräävä tekijä. Vaikka lapsella on kyky sopeutua mihin tahansa olosuhteisiin, hän tarvitsee aktiivisen vuorovaikutussuhteen aikuiseen kehittyäkseen mieleltään terveeksi. (Hytönen & Mäkelä 2007, 16.)

Varhainen vuorovaikutus on lapsen ja vanhemman yhteensopivuutta sekä vuorovaikutuksen vastavuoroisuutta ja se jo alkaa raskauden aikana, lapsen ollessa vielä kohdussa. Onnistuakseen vuorovaikutus vaatii vauvan pysymisen vanhempien mielessä koko raskauden ajan. Vanhempien mielikuvat lapsesta syntyvät heidän omista vuorovaikutuskokemuksistaan heille tärkeiden ihmisten kanssa ja ne voivat vaikuttaa vanhempien keskinäiseen suhteeseen sekä sikiövauvaan. Tavallisimpia vuorovaikutuskeinoja ovat ilmeet, liikkeet, kieli sekä katsekontakti sekä vanhemman lapselle tarjoama kosketus, hoiva, ravinto sekä suoja. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen, ym. 2012, 145.) Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa vanhemman tulee kohdata lapsen todelliset kehitysvaiheet ja kyetä ennakoimaan seuraavat kehitysaskleet. Aikuisen läsnäolo ja rohkaisu luovat lapselle hänen tarvitsemia onnistumisen kokemuksia. (Kanninen & Sigfrids 2012, 59.)

Jokainen vuorovaikutussuhde on yksilöllinen, sillä jokainen vanhempi tuo siihen oman persoonansa, ominaisuutensa ja historiansa. Vuorovaikutussuhteen rakentumista tukee vanhemman omissa vuorovaikutuskokemuksissa olleet vakaus, rakkaus ja eheys. Negatiiviset kokemukset puolestaan häiritsevät vuorovaikutussuhteen ehjää rakentumista. (Järvinen ym. 2012, 194.) Häiriöt varhaisessa vuorovaikutussuhteessa luovat myös mahdollisuuden korjata sen sekä löytää uudenlaisen vastavuoroisuuden. Uusi alkua vaatii usein ulkopuolisia hoitoja ja verkostomaisia tukimuotoja, joita ovat muun muassa perhe, isovanhemmat, ystäväpiiri, toiset vanhemmat sekä yhteiskunnan tarjoamat tuki-, palvelu ja hoitorakenteet. (Siltala 2003, 18.)

Vuorovaikutus on erittäin herkkä ja haavoittuvainen. Haavoittuvuutta lisäävät monet asiat, kuten vanhempien järkyttynyt mielentila vanhemmuudessa ja perheen heikot ulkoiset ja sisäiset rakenteet. Vanhempien omat vuorovaikutuskokemukset ovat osana heidän persoonallisuuksiaan ja tulevat esiin silloin, kun he rakentavat vuorovaikutussuhdetta omaan lapseensa. Vanhempien omat vuorovaikutuskokemukset alkavat häiritä vastavuoroisuuden syntyä, mikäli ne käsittävät enemmän negatiivisia kuin positiivisia asioita. Muistot tulevat esiin vanhemmissa muun muassa liikkeissä, kosketuksessa ja hajuissa eli poseduraalisen muistin avulla. Varhaiseen vuorovaikutukseen sisältyvät sukupolvesta toiseen liittyvät ongelmat katkeavat ainoastaan ulkopuolisen hoidollisen puuttumisen ja vuorovaikutuksen myötä. Elämän suuret teemat, kuten rakkaus, hylkääminen sekä hyvä ja paha kohdataan jo varhaisessa vuorovaikutuksessa. (Siltala 2003,18.)

3.3 Äidin ja lapsen vuorovaikutus

Äidin ja lapsen vuorovaikutus alkaa jo raskauden aikana vauvan ollessa äidin kohdussa. Sikiövauva ja äiti käyvät dialogia äänten, makujen, tuntoaistien, liikkeiden ja rytmien avulla. Sikiövauva aistii äidin liikkeet, hengityksen, verenkierron ja sydämen sekä rytmit ja tunnistaa äitinsä äänen muiden äänistä. (Määttänen 2003, 61–62.) Äidin lämmin ääni aiheuttaa sikiövauvalle mielihyvää ja kylmä ääni voi pelästyttää sen. Äidin ja vauvan vuorovaikutusta kohdussa rakentavat äidin ajatukset ja mielikuvat vauvasta, äitiydestä, lapsen isästä, omista vanhemmista ja lapsuudesta (Siltala 2003,19.) Tutkimusten mukaan sikiön tilassa voi esiintyä alkuaistimuksia, eli vaihteluita, joilla on yhteys äidin emotionaalisiin ja fyysisiin tiloihin, sillä äidin ruumista voi pitää lapsen sikiövaiheessa lapsenkin ruumiina. Äidin mielentilat vaikuttavat vauvaan hormonien sekä aineenvaihdunnan kautta. Esimerkiksi äidin stressitila sekä ravinnon puute ovat välittömästi myös vauvan tiloja. (Gerhardt 2007, 82.)

Äidin omat lapsuudenkokemukset vaikuttavat siihen, minkälaisia odotusajan ajatukset ja mielikuvat sikiövauvasta ovat (Kirveslahti ym. 2014, 110). Mielikuvat voi-

vat joko tukea ja eheyttää lapsen ja äidin vuorovaikutusta tai olla tuhoavia ja vääristäviä. Äidin ja sikiövauvan vuorovaikutusta voi kutsua äidin ja hänen oman äitiinsä suhteen näyttämöksi, sillä odottavan äidin mielikuvissa toistuu usein hänen suhteensa omaan äitiinsä niin positiivisesti, kuin negatiivisestikin. Jotkut odottavat äidit eivät kuitenkaan muista mitään omista varhaisista vuorovaikutussuhteistaan, jolloin muistot tulevat esiin toiminnallisena ja ruumiin muistina. Traumaattiset muistot voivat näyttäytyä äidin negatiivisuutena vauvaa kohtaan ja aiheuttaa sen, ettei äiti kestä mielikuvia omasta sikiövauvastaan. Tällöin äiti saattaa yrittää kieltää havaintonsa vauvasta. Negatiiviset kokemukset voivat aiheuttaa myös raskaus- ja synnytyspelkoa ja vihan tunteita, jolloin äidin on tärkeää saada ulkopuolista tukea. (Siltala 2003, 20–21.)

Äidin mahdollinen raskaudenaikainen depressio voi vaikuttaa negatiivisesti vauvaan, sillä se on myös vauvan depressiota. Tällöin äidin vuorovaikutus vauvaan on ohutta eikä hän jaksa tunnistaa vauvan ilmaisuja tai tulkita niitä, vastata niihin ja ottaa niitä vastaan. Äidin mielikuva sikiövauvasta voi olla olematon tai hän voi yrittää kieltää havaintonsa siitä. Sikiövauva yrittää aktiivisten liikkeiden avulla herättää äitiään depressiosta, mutta lopulta liikkeet vaimenevat ja äidin ja lapsen välillä alkaa vallita hiljaisuus. Tarpeeksi tasapainoinen äiti tunnistaa sikiövauvansa unen tilat, mielentilat ja erilaiset tilakokemukset sekä ja osaa tulkita niitä ja vastata niihin. Odottavan äidin mielentilat vaikuttavat vauvaan ja vauvan äitiin, eli yhteiset hetket ja tunnetilat löytyvät jo lapsen ollessa kohdussa. (Siltala 2003, 22.)

Jokainen syntymä on ainutkertainen. Vauvan syntymään ja sen myötä syntyvään äidin ja lapsen vuorovaikutukseen vaikuttavat monet asiat, kuten paikka, läheisten tuki, synnytystapa sekä lääkäreiden ja kättilöiden eläytyminen tilanteeseen. Parhaimmillaan nämä asiat auttavat naista tulemaan äidiksi, miestä isäksi ja vauvaa lapseksi perheyhteisöön. Kun vauva syntyy, hänen mentaaliset ja ruumiilliset toimintonsa mahdollistavat vauvan selviämisen syntymään liittyvästä erokokemuksesta ja muutoksista sekä auttavat kehittämään uudenlaisen vuorovaikutuksen äitiin. Sikiöaikaiset vuorovaikutuksen piirteet, kuten maut, äänet, hajut ja liikkeet auttavat lasta uuden kohdunulkopuolisen vuorovaikutuksen luomisessa. (Siltala 2003, 24.)

Lapsen synnyttyä myös äidin on valmistauduttava uudenlaiseen kohdun ulkopuoliseen vuorovaikutukseen sekä tarkistettava mielikuvat, joita hänellä oli lapsesta ennen sen syntymää. Äidin tulee sopeutua vauvan persoonallisuuteen, ulkonäköön, sukupuoleen sekä mahdollisiin sairauksiin tai vammaisuuteen ja kestettävä vauvan riippuvuudesta aiheutuvia pelkoja, kuten sitä, osaako hän pidellä, rakastaa ja imettää lasta. Joillekin äideille vauvan siirtyminen kohdun ulkopuoliseen tilaan voi olla hyvin ahdistavaa ja he voivat kokea sen vauvan menetykseksi tai tuntea joutuvansa merkityksettömään tilaan. Terve lapsi syntyy uteliaana ja yhteyttä hakevana ja pyrkii heti kohti eriytymistä ja symbioosia. Äidin ääni, liikkeet ja haju sekä nyt myös katse ja uudenlainen kosketus kutsuvat vauvaa äidin luo. (Siltala 2003, 24–27.) Vastasyntyneen lapsen fyysinen pitely ja kannattelu ovat vanhemmuuden perustehtävä ja se luo vauvalle rauhoittavan, innostavan ja iloa tuottavan kehityksellisen ympäristön. (Mäkelä 2003, 112.)

Äidin ja lapsen vuorovaikutus on herkkä, haavoittuvainen ja helposti järkkyvä. Vauvan psyykkinen ja fysiologinen erityisherkkyyys, vammaisuus, äidin tai isän järkyttynyt mieli vanhemmuudessa sekä perheen hauraat ulkoiset ja sisäiset rakenteet ovat asioita, jotka voivat aiheuttaa haavoittuvuutta. Äidin ja lapsen vuorovaikutusta lisää hyvä fysiologinen stimulaatio, kun taas liian voimakas stimulaatio voi karkottaa vauvan. Vauva tunnistaa äitinsä äänen, liikkeet ja rytmit ja äiti vastaa näihin merkkeihin omilla merkeillään voimistaen vauvan valmiuksia kiintyä ja kiinnittyä. Läsnäolon merkkejä äidissä ja lapsessa voivat hyvissä olosuhteissa olla hyvänoloisuus ja eläytyminen itseen ja toiseen kun taas turvattomissa olosuhteissa voi esiintyä rauhattomuutta ja tyhjyyttä. Lapsen saamat oikeanlaiset tunteet auttavat turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisessa. (Siltala 2003, 27.)

Vastasyntyneen vauvan ja äidin ensimmäiset vuorovaikutustilanteet koostuvat hoitotoimista vauvan ollessa hereillä vain vähän. Hoitotilanteet ovat tilaisuus muodostaa lapseen kontakti katseen ja äidin äänen kuuntelun myötä. Vauva ilmaisee jatkuvasti tarpeitaan, tunnetilojaan ja toiveitaan itkun, ääntelyn ja liikehinnän myötä ja äiti tulkitsee näitä viestejä vastaten niihin esimerkiksi syliin ottaen, silittelien tai ruokkien. Itku on vauvalle erittäin tehokas ilmaisukeino. Äiti oppii

usein tunnistamaan vauvansa itkussa erilaisia sävyjä ja osaa sen myötä tulkita, minkälaista hoivaa vauva kulloinkin tarvitsee. Itkun lisäksi äiti tulkitsee vauvan aktiivisuutta, vireystilaa, toimintaa ja sitä, mihin vauva kiinnittää huomionsa. (Lau-nonen 2007, 24.)

Varhaisessa vuorovaikutuksessa vauvan kehityksen kannalta on oleellista äidin sensitiivisyys. Sensitiivinen äiti tunnistaa lapsensa viestit vastaten niihin mahdollisimman nopeasti ja johdonmukaisesti tulkiten ja ymmärtäen myös vauvan tunnetilat. Sensitiivinen äiti havainnoi vauvaa, juttelee tämän jokellellessa, syöttää, kun vauva itkee nälkäänsä ja lohduttaa, kun vauvalla on paha olla. Sensitiivinen äiti on läsnä vuorovaikutuksessa sekä fyysisesti, että psyykkisesti huomioiden vauvan tarpeet vastaten niihin. (Kivijärvi 2003, 252.)

Vauva ja äiti tarvitsevat paljon yhteistä aikaa. Äidillä tulisi olla aikaa vastaanottaa ja havaita vauvansa merkkejä ja ilmaisuja sekä ymmärtää ja tulkita niitä. Kokemus yhteisistä, jaettujen tietoisuuden hetkistä toteutuu, mikäli sekä äidin että vauvan toiminnot täydentävät toisiaan ja kun molemmilla heistä on käsitys siitä, mitä tapahtuu ja he tavoittavat toistensa mielentilan. Nämä kokemukset mahdollistavat havaintojen ja uusien kokemusten syntymisen ja sen myötä uudenlaisia vuorovaikutuskokemuksia ja tunnetiloja. Kyky rakastaa sisältää vanhempien kiinnostusta, aitoa sitoutumista sekä ehdotonta lapsen puolella oloa. Vanhempien rakkauden myötä lapsi oppii, että on mahdollista pitää toisesta myös tämän ollessa täysin mahdoton. (Siltala 2003, 29–30.) Äiti ja äitihahmo -sanat eivät viittaa automaattisesti biologiseen äitiin, vaan voivat tarkoittaa muutakin henkilöä, johon lapsi luo ensisijaisen kiintymyssuhteen (Rusanen 2011, 29).

3.4 Kiintymyssuhde

Ensimmäiset elinvuodet ja se, mitä niihin sisältyy, ovat lapsen koko kehitykselle erittäin tärkeitä. Brittiläinen psykiatri John Bowlby (1907–1990) on hahmotellut teorian kiintymyssuhteesta. Bowlbyn mukaan kiintymyssuhdeteorian tavoite on käsitteellistää ihmisen taipumus muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin ja selittää tahattomien erokokemusten ja menetysten aiheuttamia stressin

muotoja. Lapsen suhde tätä hoitavaan tuttuun aikuiseen järjestäytyy systeemiksi, jonka aktivoitumista säätelee turvallisuuden tunteen lasku tietyn arvon alapuolelle. (Sinkkonen 2003, 93.) Kiintymyssuhde on lapsen ja vanhemman ainutlaatuisen tunneside ja sen kehittyminen alkaa perustuen vauvan varhaisiin kokemuksiin. Vauva osaa syntymästään lähtien etsiä vuorovaikutusta ja hallitsee omaa käyttäytymistään vuorovaikutustilanteissa. (Järvinen ym. 2012, 145.)

Kiintymyssuhde auttaa lasta ymmärtämään itseään ja omia tunteitaan sekä suhdettaan muihin ihmisiin ja on myös kielen kehittymisen edellytys. Kiintymyssuhdeiden erilaisuus perustuu lapsen ja hoitajan väliseen vuorovaikutukseen. (Kirveslahti ym. 2014, 161.) Lapselle on synnynnäinen tarve kiinnittyä hoitajaansa ja turvallisuudentarpeensa vuoksi hän kiinnittyy lähimpään saatavilla olevaan aikuiseen. Varhaisimmat äitiä ja vauvaa toisiinsa sitovat kiinnittymisen elementit ovat aistimuksia, kuten kuulohavaintoja ja tuoksua. (Sinkkonen 2003, 93.) Monet vanhemmat tavoittelevat kiintymyssuhdevanhemmuutta, koska he ovat oppineet, että lapsi voi parhaiten yhden ihmisen ollessa mahdollisimman paljon tätä varten (Sajaniemi & Mäkelä 2011, 146).

Bowlbyn mukaan lapsen ja häntä hoitavan aikuisen, kuten vanhemman, vastavuoroinen ja tiivis suhde rakentuu, kun lapsi kiinnittyy vanhempaan ja vanhempi kiintyy lapseen. Vanhemman kiintymys koostuu halusta hoitaa lasta sekä vahvasta tunnesiteestä tähän. Kun lapsi kiinnittyy vanhempaansa, saa hän tältä turvaa ja ravintoa. Lapsi kiintyy vähitellen vanhempaansa myös tunnetasolla, mikäli vuorovaikutus vastaa hänen tarpeisiinsa. Perusturvallisuuden toteutuessa vauvalla on energiaa myös tutkia ympäristöään sekä oppia ja harjoittaa uusia taitoja. (Nurmi ym. 2014, 35.) Ensisijaisella kiintymyskohteella tarkoitetaan lapselle tärkeintä henkilöä, johon lapsi ensivuosiinsa luo emotionaalisen siteen. Toissijainen tai toissijaiset kiintymyssuhteet muodostuvat henkilöihin, kuten päivähoitajiin ja lapsen sukulaisiin ja perheenjäseniin, jotka äidin ohella ottavat vastuuta lapsen hoitamisesta. (Rusanen 2011, 30.)

Turvallinen kiintymyssuhde vaatii syntyäkseen hoitajan johdonmukaisen vastaimisen lapsen emotionaalisiin ja fyysisiin tarpeisiin. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että äiti ruokkii lapsen, kun tällä on nälkä ja kommunikoi hänen kanssaan

lapsen ollessa hereillä. Täten lapsi oppii ja uskaltautuu näyttämään tunteensa ja ilmaisemaan itseään ja tarpeitaan, mikä puolestaan on edellytys empaattisuuden, stressinsietokyvyn sekä itsetunnon kehittymiselle. Turvallinen kiintymyssuhde luo hyvän pohjan myös muille myöhemmän elämän sosiaalisille suhteille. (Kirveslahti ym. 2014, 161.) Se antaa lapselle turvallisuuden tunnetta, luottamusta muihin ihmisiin sekä edistää lapsen hyvinvointia (Koponen 2005, 21).

Turvallisessa kiintymyssuhteessa vanhempi on kykeneväinen vastaanottamaan lapsen hädän ja negatiivisen tunneilmaisun jäsentäen ilmaisun ja palauttaen sen lapselle takaisin sisältöä muuntaen. Turvaisessa kiintymyssuhteessa vanhempi osaa luoda lapsen hädän rinnalle hoivaa ja lohtua, jolloin lapsi saa kokemuksen siitä, että häntä ymmärretään. Näin lapsi käsittää, että hädän ilmaisu johtaa hoi-van saantiin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 32.) Turvaisessa kiintymyssuhteessa vanhempi on herkkä lapsen tarpeille tulkiten ne oikein ja reagoiden niihin sopi-valla tavalla ja oikeaan aikaan. Asiat perustellaan ja selitetään lapselle ollen hä-nelle myös rehellisiä. Turvallinen kiintymyssuhde luo turvapaikan, jossa lapsi us-kaltaa tuoda esiin kaikki tunteensa pettymyksestä ja vihaisuudesta iloon. (Suvi-kas ym. 2015, 83–84.)

Turvaton kiintymyssuhde voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan, joita ovat jä-sentymätön kiintymyssuhde, turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde sekä turva-ton ja välttelevä kiintymyssuhde. Kiintymyssuhde voi muodostua turvattomaksi, jos lapsen tarpeisiin vastaaminen on epäjohdonmukaista tai sitä ei ole lainkaan. Vanhempien poissaolevuus emotionaalisesti tai fyysisesti voi johtaa siihen, ettei lapsi uskalla näyttää tunteitaan. Tällöin hän saattaa alkaa vältellä esimerkiksi ilon ja mielipahan näyttämistä, jolloin lapsen tunteet patoutuvat ja saattavat purkautua vaikkapa raivokohtauksina. Tällaista kiintymyssuhdetta kutsutaan **vältteleväksi**. Turvaton kiintymyssuhde voi vaikeuttaa myös myöhempien ihmissuhteiden sol-mimista. (Kirveslahti ym. 2014, 161.)

Ristiriitainen kiintymyssuhde voi syntyä, jos lapsen tarpeisiin vastaaminen on hyvin epäjohdonmukaista ja vastaaminen tapahtuu joka kerta eri tavoin. Vanhem-pien ristiriitainen reagointi lapsen tunteisiin ja tarpeisiin voivat johtua esimerkiksi siitä, etteivät he tiedä, kuinka erilaisissa tilanteissa tulisi kasvattajana toimia tai

kuinka luoda suhde lapseen. Tällaisessa tilanteessa myöskään lapsi ei tiedä, mitä häneltä odotetaan ja hänen reagointinsa voi olla hyvin vahvaa ja tunteellista ja käytöksensä ristiriitaista. (Kirveslahti ym. 2014, 162.)

Lapsen elämässä voi joskus tapahtua jotain hyvin järkyttävää, joka estää kiintymyssuhteen muodostumisen kokonaan. Tätä kutsutaan **jäsentymättömäksi kiintymyssuhteeksi** ja se voi johtua esimerkiksi huolenpidon laiminlyönnistä tai vanhempien menettämisestä. Kiintymyssuhteen puuttuminen on aina suuri riski lapsen kehitykselle. Siitä kärsivä lapsi tarvitsee usein terapiaa ja paljon tukea turvallisuuden tunteen kehittymiseksi ja varmistamiseksi. (Kirveslahti ym. 2014, 162.)

Turvallinen kiintymyssuhde voi muuttua turvattomaksi, jos lapsi kokee jossain kehitysvaiheessaan suuren negatiivisen muutoksen, kuten vanhemman vakavan sairastumisen tai kuoleman. Turvaton kiintymyssuhde voi puolestaan muuttua turvalliseksi yksilön saadessa tarpeeksi korjaavia kokemuksia läheisissä ihmissuhteissaan. (Suvikas ym. 2015, 85.)

3.5 Vuorovaikutuksen havainnointi ja arviointi

Ennen lapsen tai ryhmän havainnointia on päätettävä monta havainnointiin vaikuttavaa asiaa, kuten se, kuka, missä ja miten havainnoidaan. Havainnointi auttaa kasvattajaa lisäämään lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja oppimista. (Koivunen & Lehtinen 2015, 33). Mirjam Kalland on kirjoittanut lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksesta. Hänen mukaansa tunnusmerkkejä sensitiivisen aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksesta ovat rikastuttava, tyydyttävä sekä säätelevä vuorovaikutus. Rikastuttavassa vuorovaikutuksessa aikuinen on kiinnostunut, innostunut ja utelias siitä, mitä lapsi ajattelee sekä tukee tätä sopivasti ohjaamatta liikaa hänen toimintaansa. Tyydyttävässä vuorovaikutuksessa on kyse fyysisten ja sosiaalisten tarpeiden yhtäaikaisesta tyydyttämisestä. Säätelevä vuorovaikutus rauhoittaa, rajaa ja jäsentää sekä työstää tunteita ja auttaa lasta ymmärtämään ja sisäistämään toimintaa. (Koivunen & Lehtinen 2015, 174.)

Erikoistilanteiden havainnoinnilla tarkoitetaan tilanteita, jotka eivät kuulu esimerkiksi päiväkodin tai muun paikan jokapäiväiseen arkeen. Tällaisia tilanteita voivat olla muun muassa retket ja teatteriesitykset. Erikoistilanteissa on tavallista, että lapsen käytös poikkeaa tavallisesta. Innostuneisuus ja levottomuus ovat erikoistilanteissa normaaleja ja uudet tilanteet voivat herättää voimakkaita tunteita, joita lapsi näyttää usein avoimesti. Lapsen havainnointia erikoistilanteessa helpottaa lapsen normaalin käyttäytymisen tunteminen. (Koivunen & Lehtinen 2015, 30.)

Vuorovaikutuksen arvioinnista voidaan jaotella kolme tasoa. Näitä tasoja voisi kuvailla sanoin mitä, miten ja miksi. Vuorovaikutuksen arvioijan ja tulisi esittää nämä kysymykset itselleen, mielellään edellä mainitussa järjestyksessä. Varhaisen vuorovaikutuksen kokonaisvaltaisessa arvioinnissa on siis otettava huomioon nämä kaikki tasot. Ne täydentävät toisiaan, eivät sulje toisiaan pois. Mitä- ja miten-tasot viestittävät vuorovaikutuksessa mukana olevia motiiveja ja tekoja, kun taas miksi-taso kertoo yksilön historian huomioiden, miksi motiivit ja teot ovat mukana vuorovaikutustilanteessa tällä kerralla. Vuorovaikutuksessa on merkityksellistä se, miten jokin asia tapahtuu, ei se, mitä tapahtuu. (Ahlqvist & Kanninen 2003, 342.)

Vuorovaikutussuhteen laadullisia piirteitä havainnoidessa ja arvioidessa tulisi kiinnittää huomiota suhteen emotionaaliseen sävyyn, luonteenomaiseen tapaan toimia sekä osapuolten motivoituneisuuteen. Motivaation arvioinnissa huomiota kiinnitetään vuorovaikutuksessa näkyvään sitoutuneisuuteen tai mahdolliseen välinpitämättömyyteen. Vanhemman sitoutuneisuus voi näkyä esimerkiksi vanhemman eleistä, joiden avulla hän haluaa lapsensa näkevän hänet. Lapsen sitoutuneisuus voi näkyä muun muassa katsekontaktin hakemisella. Emotionaaliset sävyt voivat vaihdella molemminpuolisesta nautinnosta vihamieliseen. Näiden kahden ominaisuuden tarkka arviointi voi erotella suhteita laadullisesti toisistaan merkittävästi. Suhteen luonteenomaisen tavan eli operationaalisen tyylin arvioinnissa keskitytään tarkkailemaan vanhemman sensitiivisyyttä sekä molemminpuolisen toiminnan ajoitusta. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan vanhemman kykyä tulkita ja havaita oikein lapsen viestejä ja vastata niihin oikealla tavalla ja nopeasti. (Ahlqvist & Kanninen 2003, 344.)

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta havainnoidessa kiinnitetään huomiota siis vanhemman psyykkiseen läsnäoloon sekä herkkyyteen lapsen tarpeille, vuorovaikutuksen johdonmukaisuuteen, vanhemman kykyyn rauhoittaa levoton lapsi sekä havaitsemaan tämän viestit oikein sekä vanhemman taitoihin lisätä lapsen tavoitteellista toimintaa. Lisäksi havaintojen kohteena ovat vanhemman reagointi ja tulkinta lapsen viesteihin sekä se, kuinka vanhempi näkee vuorovaikutuksensa ja suhteensa lapseen eri tunnetiloissa. (Järvinen ym. 2012, 197.)

Mary Ainsworthin (1913-1999) johdolla vuonna 1978 kehitetyn vierastilannemenetelmän (The Strange Situation) avulla voidaan tutkia, miten lapset käyttäytyvät ja toimivat tilanteessa, jossa heidän turvallisuudentunteensa on uhattuna. Vierastilanteessa lapsi on itselleen vieraassa ympäristössä, huoneessa, jossa on kaksi tuolia ja leluja. Videoitava tilanne koostuu seitsemästä, noin kolmen minuutin kestävästä vaiheesta, joissa lapsi on vuorotellen huoneessa yksin, vanhempansa sekä vieraan kanssa. Vierastilanteen tavoitteena on selvittää, kuinka paljon lapsi turvautuu läheiseensä pitääkseen yllä turvallisuudentunnettaan, eli kuinka turvalisesti tai turvattomasti lapsi on kiintynyt vanhempansa. (Belsky & Nezworski 2015, 59.)

4 LAPSEN JA VANHEMMAN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN

Vanhempien on tärkeää saada tukea, mikäli varhaisessa vuorovaikutuksessa on ongelmia. Vuorovaikutustaitoja tukiessa on oleellista vanhemman joustavuus ja herkkyys, jossa vanhempi huomaavaa lapsen tarpeet vastaten niihin. Huomiota kiinnitetään muun muassa siihen, miten vanhempi reagoi lapsen antamiin viesteihin, kuten väsymykseen ja itkuun. (Kalland 2002, 225).

4.1 Perhetyö

Jokainen perhe tarvitsee ympärilleen tukea. Elämä on arvaamatonta ja sitä on vaikeaa ennakoida. Jokainen perhe voi kohdata tilanteita, kuten ongelmia ja kriisejä, jotka vaikuttavat perheen arjesta selviytymiseen. Pienilläkin toimilla ja tukimuodoilla voi olla suuri merkitys perheiden jaksamisessa ja arjessa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virolainen 2012,15.) Perhetyö on sosiaalihuoltolain mukainen palvelu, joka ei välttämättä vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi perheineen ovat kuitenkin oikeutettuja sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön tai lastensuojelulain mukaiseen tehostettuun perhetyöhön. Perhetyön tarkoitus on tukea kokonaisvaltaisesti asiakkaan ja tämän perheen hyvinvointia ja parantaa perheen vuorovaikutusta sekä vahvistaa sen voimavarjoja. Perhetyötä voidaan toteuttaa ehkäisevänä, korjaavana sekä kriisiperhetyönä työnä ja se toimii yleensä sosiaalitoimen, päivähoidon, neuvolan tai koulun yhteydessä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2015.) Sosiaalihuoltolain mukaisessa perhetyössä on määritelty seuraavasti:

Perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301.)

Perhetyö on tavoitteellista työskentelyä perheen tukemiseksi elämän eri tilanteissa. Työ muotoutuu sen mukaan, missä tilanteessa ja minkälaisien tavoitteiden mukaan sitä tehdään. Perheen tukemisessa toimitaan aina joustavasti perheen tarpeiden mukaan ja niihin vastaten. Jotta perhe saisi parhaan mahdollisen avun, tulee perhetyössä hyödyntää kattavasti eri ammattiryhmien osaamista ja taitoja. Perhetyö on monipuolista ja se sisältää arjen hallinnan ja toimintakyvyn tukemista, lasten hoidossa ja kasvatuksessa ohjaamista, lapsen edun turvaamista, vuorovaikutustaitojen ja vanhemmuuden tukemista sekä sosiaalisen verkoston vahvistamista ja ylläpitämistä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, Virrolainen 2012, 113.) Perhetyön toimintaa ohjaavat sosiaali- ja terveydenhuollon eettiset ohjeet ja keskeiset periaatteet, joita ovat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. (Järvinen ym. 2012, 17).

Eri-ikäisillä ja eri kehitysvaiheissa olevilla lapsilla on perhetyön asiakkaina hyvin erilaisia tarpeita ja mahdollisuuksia. Alle kolmevuotiaan lapsen keskeisenä tarpeena ja tavoitteena on muodostaa turvallinen kiintymyssuhde hänen ensisijaiseen hoitajaansa. Tärkeintä näin pienten asiakkaiden kanssa tehtävässä perhetyössä on lapsen perusturvallisuuden rakentumisen tukeminen. (Järvinen yms. 2012, 37.) Vauvaperhetyö on julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon menetelmä, jonka tarkoituksena on tukea vanhemmuutta sekä kiintymyssuhteen kehittymistä perheissä, joissa on vauva. Vauvaperhetyö rajoittuu aikaan, jolloin vauvan ja vanhemman kiintymyssuhdetta rakennetaan. Vauvaperhetyön tavoitteena on tarjota vanhemmille tietoa sekä tukea lapsen hoitoon sekä luoda lapsen kannalta mahdollisimman hyvä ja turvallinen kasvuympäristö. (Korhonen & Sukula 2004, 34.)

Perhetyössä vuorovaikutusta voidaan tukea monin keinoin. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi työntekijän positiivinen palaute hyvin sujuneista ja toimivista tilanteista sekä korjaava puuttuminen vauvan tai vanhemman kannalta toimimattomiin tilanteisiin. Korjaava puuttuminen voi olla esimerkiksi hienovaraista mallin näyttämistä sekä toiminnan kyseenalaistamista. Työntekijä voi myös toimia ikään kuin vauvan äänenä sanoittamalla havaitsemaansa vauvan tunnetilaa. Perhetyöntekijän tulee välittää vanhemmalle kattavasti vauvan tarpeita ja kokemusmaailmaa. Lapsen kehittyminen vaatii läheisyyttä, sylissä pitämistä, lepertelyä ja kosketusta, joilla on rauhoittava merkitys sekä fysiologisella että psykologisella

tavalla. Ne myös luovat perustan sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Vauvan erilais-
ten tunnetilojen tunnistaminen, nimeäminen ja jakaminen sekä taitojen ihastelu
ovat kehityksen kannalta hyvin tärkeää. Vauva saa kokemuksen omasta arvos-
taan hänelle merkittävien ihmisten kosketuksesta ja katseista. Varhaisen vuoro-
vaikutuksen tueksi on kehitelty paljon materiaalia ja erilaisia menetelmiä, kuten
Kiikku-vauvaperhetyö ja Vuorovaikutusleikki-opas. (Järvinen ym. 2012, 198–
200.)

4.2 Toiminnalliset menetelmät perhetyössä

Toiminnalliset ja luovat menetelmät voivat olla luonteva keino tehdä mukavia asi-
oita yhdessä lisäten samalla asiakkaan osallisuutta. Toiminnallisissa menetel-
missä pyritään asiakkaan voimaantumiseen. (Airaksinen, Ala-Vannesluoma,
Karkkulainen, Kastu & Pirhonen 2015, 13.) Perhetyössä toiminnalliset menetel-
mät voivat olla hyvin pienimuotoisia mutta tehokkaita. Tekemisen kautta asiak-
kaiden voi olla puhumista helpompaa ilmaista tunteitaan, arvojaan ja asenteitaan
ja mielikuvitus ja luovuus pääsevät valloilleen. Elämykset voivat tarjota uusia voi-
mavaroja ja iloa vaikeisiin tilanteisiin ja elämänvaiheisiin. (Järvinen yms. 2012,
193.)

Toiminnallisiin menetelmiin perhetyössä kuuluvat esimerkiksi musiikki, kirjalli-
suus, tarinallisuus, leikit, rentoutusharjoitukset, elokuva, liike ja kuvataide. Luo-
vissa toiminnoissa asiakas voi luoda itse, mutta asiakkaan ja ryhmän kanssa voi-
daan käyttää myös valmiita teoksia ja tuotoksia, kuten kirjallisuutta ja kuvatai-
detta. Myös valokuvat, esineet, kieli- ja vertauskuvat sekä erilaiset kortit ovat hy-
vinä toiminnallisen työskentelyn menetelmiä. Toiminnalliset menetelmät avaavat
uusia ja erilaisia tapoja perheen tukemiseen. Niiden tavoitteena on luoda mah-
dollisuuksia perheen toivomalle muutokselle. (Järvinen yms. 2012, 193–194.)

Toiminnallisuus luo lapselle mahdollisuuden onnistumisen kokemuksiin, jotka
ilahduttavat ja motivoivat lasta tekemiseen vaikuttaen positiivisesti myös lapsen
itsetuntoon ja -tuntemukseen. Toiminnallisuus ja ryhmässä toimiminen edistävät

lasten vuorovaikutustaitoja, sillä niissä lapsi oppii yhteistyötä, toisten huomiointia sekä keskustelua ja kuuntelemista. Näissä hetkissä lapsi saa myös tilaisuuden kertoa omia ajatuksiaan, jolloin lapsen tietoisuus erilaisuudesta kehittyy ja sosiaaliset taidot vahvistuvat. (Leskinen, Jaakkola, & Norrena 2016, 14.)

4.3 Satutuokiot vuorovaikutuksen tukena

Lukuhetket sylissä ovat erityisiä lapsen ja vanhemman välisiä vuorovaikutuksen hetkiä. Hetkien onnistumiseksi on olennaista, että sekä lapsi että aikuinen sitoutuvat yhteiseen lukemiseen. (Pienelle Parasta i.a.) Syliin ottaminen sekä positiivinen yhdessä jutustelu vahvistavat keskinäisen välittämisen tunnetta. (Sajaniemi & Mäkelä 2014, 139).

Kirjanlukutilanteet kuuluvat monissa perheissä arkiseen, tavalliseen yhdessä-oloon lapsen varhaisvaiheista lähtien. Vanhemman aktiivinen osallistuminen hetkeen lisää myös lapsen motivaatiota yhteiseen kanssakäymiseen. Positiivisissa vuorovaikutustilanteissa lapsi kokee turvallisuuden tunnetta ja saa palautetta omista taidoistaan ja itsestään. Näissä tilanteissa lapsi voi myös käsitellä päivän tapahtumia ja tunnetiloja sekä saada aikuiselta tilanteesta riippuvaa tukea, lohdutusta ja kiitosta. Kirjojen lukemishetket ovat lapsen kehityksen kannalta merkityksellisiä, sillä näissä hetkissä lapsen ja aikuisen huomio kiinnittyy samaan asiaan. Tällainen jaettu tarkkaavaisuus on lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta. Kirjojen lukeminen yhdessä lapsen kanssa helpottaa myös lapsen puheen ymmärtämistä ja uusien sanojen oppimista. (Lyytinen & Lyytinen, 116–117.) Lukuhetket vahvistavat lapsen kiinnostusta lukemista kohtaan, jolloin myös lapsi motivoi aikuista lukemaan hänelle. (Nurmi ym. 2014, 75.)

Kirjanlukutilanteissa lapsi ja aikuinen puhuvat ja keskustelevat yleensä enemmän kuin tavallisissa arkisissa toimissa. Aikuisen puhe on hyödyllisintä lapsen kielenkehityksen kannalta silloin, kun puhutaan positiivisessa ja turvallisessa ilmapiiressä aiheista, jotka ovat merkitykseltään yhteydessä lapsen omaan toimintaan ja puheeseen. Aikuinen voi herätellä lapsen mielikuvia esimerkiksi kirjan kuvista ja niihin liittyvistä lapsen omista kokemuksista. Vuorovaikutusta tukee vanhemman

aktiivinen vastaaminen lapsen kysymyksiin, mikä myös rohkaisee lasta jatkaamaan kyselyä ja hetkeä. Vastaamalla aikuinen voi täsmentää lapsen käsityksiä kirjan tapahtumista sekä esineiden ominaisuuksista. Lisäksi vastaaminen välittää lapselle aikuisen omaa kiinnostuneisuutta hetkeen ja laajentaa lapsen tietoa omasta ympäristöstään. Aikuinen voi suunnata lapsen tarkkaavaisuutta ja ilmasta tunteitaan äänensävyn avulla. Vuorovaikutustilanteessa on tärkeää antaa lapselle aikaa tehdä aloitteita ja hahmottaa kokemaansa. (Lyytinen & Lyytinen, 117–118.) Satutuokioissakin äänenkäyttö on tärkeässä asemassa. Lapselle on merkityksellisempää se, miten hänelle puhutaan kuin se mitä puhutaan. Aikuinen voi ohjailla vuorovaikutusta yhdessä lapsen kanssa, kun tämän kanssa on löytynyt yhteinen viretila. (Hytönen & Mäkelä 2007, 18.)

Vieraillessani kirjastossa tapasin kaksi satutuokioita yli kymmenen vuotta pitänyttä kirjaston työntekijää. Heidän mukaansa lapsia tuodaan tuokioihin yhä vähemmän. Ennen lapset myöskin osallistuivat tuokioihin keskenään, kun taas nykyään yhä useammat vanhemmat ovat niissä mukana. Työntekijöiden mukaan lukeminen oli aiemmin selvästi merkittävämpää kuin nykyisin ja vuosia sitten tuokioissa kävivät usein samat lapset, nykyään vaihtelevammin. Kirjojen valitseminen satuhetkiin on joskus vaikeaa, kun kohdeyleisö ei ole tiedossa. Satutuokioiden onnistumiseksi on tärkeää, että luettava kirja on myös lukijan mielestä hyvä ja kiinnostava, sillä lukijan innostus ja kiinnostus välittyvät lapselle lukemisen myötä.

Toinen kirjaston työntekijöistä kertoi, että perinteisten satutuokioiden, joissa tärkeintä ovat sadut ja kertomukset, tilalle toivotaan yhä enemmän kuvia, rekvisiittaa ja esimerkiksi nukketeatteria. Hänen mukaansa digitalisoituminen ja yhteiskunnan muutos näkyvät selvästi myös satu- ja lukemiskulttuurissa. Lapselle lukeminen on hyvin tärkeää, sillä lukuhetket ovat rauhallisia hetkiä lapsen ja aikuisen välillä. Satuhetket myös opettavat lasta kuuntelemaan ja keskittymään sekä kehittävät kieltä ja puhetta. Lisäksi ne rikastuttavat mielikuvitusta ja auttavat lasta ymmärtämään sanojen ja asioiden merkityksiä. Lukeminen myös kasvattaa ja rikastuttaa sanavarastoa ja tarinoiden kautta voidaan käsitellä erilaisia aiheita kuten sitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Lukeminen ja kirjat kuuluvat kirjaston ydinosaamiseen ja satutunnit ovat vanhimpia oheispalveluja kirjastossa.

Satuhieronta on myös oiva menetelmä vuorovaikutuksen tukemiseen. Satuhieronnassa yhdistyvät kaksi lapsen kehityksen ja kasvun kannalta tärkeää asiaa: hyvä kosketus ja satu. Se on satujen liittämistä kosketukseen, sadun kuvittamista iholle. Satuhieronnassa kädet piirtävät tarinaa hierottavan keholle. Kuvitusta voi tehdä selkään, käsiin, jalkoihin ja pään alueelle. Satuhieronta voi auttaa hierottavaa keskittymään satuhetkeen, kun kosketus yhdistyy mielikuviin. Satuhieronnalla on useita myönteisiä vaikutuksia hierottavan psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Se muun muassa kehittää sosiaalisia taitoja ja motoriikkaa, rauhoittaa ja rentouttaa, parantaa itsetuntemusta sekä lievittää stressiä ja kiputiloja. Satuhieronta kehittää oppimista, vahvistaa luottamusta ja kiintymyssuhdetta ja helpottaa ahdistusta ja pelkoa ja yhteinen hetki ja läsnäolo lähentävät hierottavaa ja hierojaa. (Tuovinen 2014, 12–13.)

Satuhieronta ei ole tavallista hierontaa ja siinä läsnä oleva kosketus korvaa tavalliset hierontaotteet (Tuovinen 2014, 18). Satuhieronta on aina vapaaehtoista ja hierottajavalta on kysyttävä aina lupa ennen hieronnan aloittamista. Se on hyvä keino opettaa myös lapselle koskettamisen sääntöjä sekä muiden arvostamista. Satuhierontaa voi toteuttaa istuen, seisten tai makoillen ja on tärkeää, että hieroja on hierottavalle turvallinen ihminen. Erilaisilla kosketuksilla on hierottavaan erilaisia vaikutuksia: alaspäin suuntaavat liikkeet rentouttavat ja ylöspäin aktivoivat. (Tuovinen 2014, 16.) Fyysinen koskettaminen vuorovaikutuksen luomisessa on tärkeää ja ihmisen kosketuksen tarve jatkuu koko elämän ajan. Positiivinen kosketus viestii lapselle hoivaa ja mielihyvää sekä osoittaa välittämistä, huomiota ja huolenpitoa. (Hytönen & Mäkelä 2007, 18.)

5 SATUTUOKIOIDEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

5.1 Yhteistyökumppani

Satutuokioiden yhteistyökumppanin ja toteutuspaikan Päiväryhmän toiminta on tarkoitettu intensiivistä tukea tarvitseville perheille ja yleisimpiä syitä hakeutua ryhmään ovat vauvaperheen arjen hallinnan haastavuus, synnytyksen jälkeinen masennus, sosiaalisen verkoston puute sekä akuutit elämänkriisit. Asiakkaat osallistuvat Päiväryhmän toimintaan kolmena päivänä viikossa, minkä lisäksi työntekijät tekevät asiakkaiden luo kotikäyntejä. Päiväryhmän toimintaan kuuluu ruokailua, ulkoilua, vanhempainryhmiä, säännöllisiä yksilökeskusteluja sekä erilaista tekemistä vanhemmille ja lapsille yhdessä sekä erikseen. (Päiväryhmä 2017.)

5.2 Satutuokioiden suunnittelu

Aloitin satutuokioiden suunnittelun selvittämällä tuokioihin osallistuvien lasten määrän ja iät. Lisäksi kävin eräessä kirjastossa helmikuussa 2017 seuraamassa kirjaston työntekijän pitämää satutuntia saadakseni hieman mallia ja neuvoja tuleviin tuokioihin, joissa itse toimisin ohjaajana. Satutunnin päätteeksi kaksi kirjaston työntekijää kertoivat minulle satutuokioista sekä suosittelivat minulle kirjoja, joita voisin mahdollisesti tuokioissa käyttää.

Alustavassa suunnitelmassa satutuokioihin kuului kirjastossa vierailu, kaksi kirjankukutuokiota sekä nukketatteri. Suunnitelman tekeminen auttoi hahmottamaan prosessin kokonaisuuden ja aikataulun ja auttoi varmasti myös Päiväryhmän henkilökuntaa sisäistämään sen sisällön ja tavoitteet. Halusin jättää suunnitelmaan tilaa muutoksille, sillä en ollut sitä laatiessani tavannut asiakasperheitä enkä tuntenut heidän lukutottumuksiaan tai tiennyt heidän kiinnostuksen kohteitaan, mikä osaltaan tekikin tuokioiden suunnittelun erittäin haastavaksi. Päiväryhmän henkilökunnan kanssa käymäni keskustelut auttoivat minua kuitenkin

hahmottamaan, minkälaisista tuokiosta asiakkaat voisivat mahdollisesti hyötyä ja pitää.

Satutuokioissa käytettävien kirjojen valitsemisen koin haastavaksi kahdesta eri syystä. Ensinnäkin oli vaikeaa löytää kirja, jota olisi kirjastosta saatavalla viisi kappaletta, jotta jokaisella äiti-lapsiparilla olisi tuokiossa oma kirja. Lisäksi halusin valita kirjoja, joissa olisi juuri tämän Päiväryhmän asiakkaille merkittävä ja mahdollisesti voimaannuttava sanoma: yritin etsiä kirjoja, jotka voisivat tarjota äideille ja lapsille uusia oivalluksia, iloa sekä mahdollisesti lohtua. Olin suunnitellut, että satutuokioissa lapset istuvat äitiensä sylissä satua kuunnellen ja kuvia katsellen.

5.3 Satuprojektin sisältö

Kuten jo edellä mainitsin, tarkoitukseni oli ohjata yhteensä neljä satutuokiota. Koska perheet olivat vastaanottavia ja kiinnostuneita tuokiosta ja koska paikassa innostuttiin satuhieronnasta, halusin tehdä muutoksen suunnitelmaani ja lisätä tuokioiden määrää ja ohjasinkin yhteensä kahdeksan tuokiota. Näin ollen satu-projekti koostui kahdeksasta satutuokiosta, joista viiteen sisältyi myös satuhierontaa. Jokaisessa satuhieronnassa käytimme Tuovisen kirjaa *Satuhieronta (2014)*, joka sisältää monta erilaista satuhierontatarinaa ja -lorua ohjeineen.

Tuokiot toteutettiin helmi-huhtikuussa 2017 ja niiden keskeiset tavoitteet olivat äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen, tietoisuuden lisääminen lukemisen merkityksestä sekä lukemaan innostaminen. Olin koko satuprojektin ajan tiiviisti läsnä Päiväryhmän ja sen asiakkaiden arjessa, sillä suoritin samanaikaisesti harjoitteluni Päiväryhmässä. Vietin perheiden kanssa mahdollisimman paljon aikaa koko opinnäytetyöprosessin ajan, sillä koin, että asiakkaiden on luontevampaa keskustella kanssani ja toimia ja olla mukana tuokiossa, kun olin heille tuttu. Lisäksi perheiden kanssa toimiminen satutuokioiden ulkopuolella auttoi minua suunnittelemaan tuokiota heille mieluisiksi, kun olin tietoinen Päiväryhmän arjessa tapahtuvista asioista, tunnelmista ja toiveista.

Satutuokioihin osallistui neljä äitiä ja heidän alle kolme-vuotiaat lapsensa. Lapsista pienin oli kolme kuukautta vanha ja vanhin melkein kolmevuotias. Osallistujamäärä vaihteli, mutta pidin tärkeänä ohjata tuokiot huolimatta siitä, olivatko kaikki paikalla. Tuokiot kestivät pääosin 10–20 minuuttia. Ennen varsinaisia tuokioita pyysin jokaiselta Päiväryhmän äidiltä kirjallisesti luvan (Liite 1) siihen, että saan käyttää heiltä satutuokioiden yhteydessä saamiani tietoja opinnäytetyötäni varten.

Halusin keskittyä satutuokioissa positiivisen, dialogisen ja turvallisen ilmapiirin sekä vuorovaikutuksen luomiseen. Pyrin kiinnittämään satutuokioissa huomiota omaan äänen käyttöön ja olemukseeni siten, että se olisi mahdollisimman avoin ja helposti lähestyttävä. Toiminnallisissa menetelmissä ohjaajalla on suuri vastuu vuorovaikutuksen toimivuudesta (Kiesiläinen 1998, 39). Olennaista on, että ohjaaja on perillä siitä, miksi hän käyttää tiettyä menetelmää ja että hän tuntee menetelmän teoreettisen viitekehyksen. Ohjaajan tulee osata soveltaa menetelmiä asiakkaiden tilanteisiin sopiviksi. (Järvinen yms. 2012, 193.)

Vaikka alkuperäisessä suunnitelmassani olin ajatellut, että jokainen äiti voisi vuorotellen lukea ääneen lapselleen, koimme parhaaksi, että minä toimin lukijana. Päätöksen teimme keskustellessamme yhdessä tuokioista ja niiden sisällöstä ennen niiden alkamista. Painotin äideille kuitenkin, että mikäli he haluavat itsekin lukea, heillä on siihen täysi mahdollisuus. Sovimme myös, että jos tuokiossa pysyminen oli lapselle ylivoimaisen vaikeaa, hän sai mennä tekemään jotain muuta. Tuokioissa annettiin tilaa lasten kysymyksille ja kommenteille. Kirveslahden, Sivénin, Vahalan ja Vihusen mukaan satutuokioissa, joihin osallistuu alle 3-vuotiaita, on tärkeää ottaa huomioon, että tämän ikäisillä lapsilla on usein ensimmäinen kyselykausi, jolloin lapsi opettelee asioiden ja esineiden nimiä ja kysyy usein: ”Mikä tämä on?”. (Kirveslahti ym. 2011, 157).

5.4 Aineiston keruu

Satutuokioprojektiin sisältyi kaksi äideille tarkoitettua kyselylomaketta sekä pieni-muotoista henkilökohtaista teemahaastattelua. Hirsjärvi ja Hurme (2004) kirjoittavat, että teemahaastattelun myötä saatuja tuloksia voidaan tulkita ja analysoida monella tavalla. Teemahaastattelussa haastattelun teemat ovat yleensä valmiiksi tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole tiettyä järjestystä. Teemahaastattelu tuo haastateltavan ajatukset hyvin esille, sillä se ei rakennu yksityiskohtaisista kysymyksistä, vaan etenee tiettyjen teemojen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47–48.) Kyselylomakkeen avulla voidaan kerätä tietoa tosiasioiden lisäksi vastaajan arvoja, asenteita ja mielipiteitä perusteluineen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 197). Kyselylomakkeen hyöty on siinä, että sen avulla voidaan kerätä laajasti tietoa monin eri kysymyksin myös avoimia kysymyksiä käyttäen. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden kertoa ajatuksiaan omin sanoin, jolloin voidaan selvittää, mikä tutkittavassa ilmiössä on vastaajan mielestä merkityksellistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 201.)

Ensimmäisessä kyselylomakkeessa (Liite 2) sekä teemahaastatteluissa selvitin äitien lukutottumuksia ja -kokemuksia sekä heidän ajatuksiaan lapselle lukemisesta ja mahdollisia toiveitaan tulevia satutuokioita varten. Toinen kyselylomake (Liite 3) sekä teemahaastattelu olivat pääosin palautteen antamista varten ja ne toteutettiin satutuokioiden päätyttyä. Niiden myötä selvitin myös, muuttuivatko perheiden lukutottumukset kotona ja minkälaisia tunteita satutuokiot äideissä herättivät.

Keskityin satutuokioissa äitien ja lasten vuorovaikutuksen havainnointiin. Merkitin havaintoni jokaisen satutuokion päätteeksi havaintopäiväkirjaan, jonka lisäksi keskustelimme tekemistämme havainnoista Päiväryhmän työntekijöiden kanssa. Roolini tuokioiden ohjaajana teki havainnoinnista hieman haastavaa ja tästä syystä olikin tärkeää, että saimme jaettua ajatuksiamme ja havaintojamme yhdessä tuokioiden jälkeen. Havainnointia helpotti myös vuorovaikutuksen havainnoinnin teoriaan tutustuminen ja siitä oppiminen ennen tuokioita. Myös havainnoinnin kannalta pidin tärkeänä sitä, että olin mukana Päiväryhmän arjessa myös

satutuokioiden ulkopuolella, sillä näin minun oli helpompi ymmärtää lasten ja äitien erilaisia tunnetiloja ja käyttäytymistä ja mistä ne mahdollisesti johtuivat. Vuorovaikutuksen havainnoinnin lisäksi tein havaintoja siitä, mistä lapset ja äidit tuntuivat pitävän ja mikä ei mahdollisesti ollut niin mieluisaa. Näiden havaintojen perusteella suunnittelin seuraavia tuokioita.

5.5 Toteutusympäristö

Kirjastossa vierailua lukuun ottamatta kaikki satutuokioiden toteutettiin Päiväryhmän tiloissa. Päiväryhmän ympäristö on hyvin suotuisa lapsille ja erilaiselle tekemiselle. Aidatulla pihalla on keinut, liukumäki sekä hiekkalaatikko. Sisätilat käsittävät keittiön, kaksi lasten makuuhuonetta sekä avaran ruokasalin/olohuoneen. Lisäksi Päiväryhmän tiloista löytyy saunatilat sekä viihtyisä takkahuone, joka on oiva tila erilaisten ryhmien käyttöön ja tuokioiden pitämiseen. Takkahuoneessa on lisäksi lämmin valaistus, mikä osaltaan luo rauhallista tunnelmaa. Toteutimme satutuokioiden Päiväryhmän tiloissa pääosin olohuoneen lattialla tyynyjen päällä istuen aamupiirin jälkeen, jolloin sekä henkilökunta että asiakkaat ovat yhdessä samassa tilassa. Lapset ovat myös oppineet, että aamupiirin ajan kokoontutaan yhteen ja ollaan rauhassa paikoillaan, joten satutuokioiden toteutus ei aiheuttaneet muutoksia heidän päivittäisiin rutiineihinsa. Ahosen (2017) mukaan tutut ja turvalliset rutiinit ovat lapsille erittäin tärkeitä, sillä ne auttavat lasta hahmottamaan arkea ja päivän kulkua. Rutiineista kiinni pitäminen mahdollistaa lasten aidon kohtaamisen. (Ahonen 2017, 173.)

5.6 Satutuokioiden toteutus

Satuprojektin ensimmäinen osa oli Päiväryhmän lähellä sijaitsevassa **kirjastossa vierailu**, johon osallistui kolme äitiä lapsineen. Kuljimme kirjastolle yhdessä kävellen. Olin etukäteen sopinut kyseisen kirjaston henkilökunnan kanssa, että yksi heistä esittelisi meille kirjastoa ja lastenkirjallisuutta sekä kertoisi hieman lukemisen tärkeydestä. Ennen kirjastoon lähtemistä itseni esittelemisen lisäksi

kerroin äideille hieman tulevista satutuokioista. Kirjastossa vierailun tarkoituksena oli muun muassa tutustuttaa äidit ja lapset itse kirjaston lisäksi satujen ja lukemisen maailmaan. Paikalla oli kolme neljästä äidistä lapsineen. Kukaan äideistä ei ollut vielä aiemmin käynyt tässä kirjastossa. Vierailumme päätyttyä yksi äideistä halusi itselleen kirjastokortin, mitä pidän erittäin tärkeänä positiivisena viestinä ja palautteena kirjastossa käynnistä. Päiväryhmälle palattuamme keskustelimme äitien lukutottumuksista ja ajatuksista, joita kirjastossa vierailu herätti ja he saivat täytettäväkseen ensimmäisen kyselylomakkeen (Liite 2).

Kolme neljästä äidistä kertoi lukevansa kirjoja tai lehtiä itsekseen jonkin verran. Kaikille neljälle äideille oli luettu lapsena jossain määrin, usein illalla ennen nukkumaan menoa. Lukijana toimi kolmella neljästä äidistä heidän oma äitinsä. Muita mainittuja lukijoita olivat muun muassa mummo, opettaja, sisko sekä yhdellä myös isä. Äidit, jotka muistivat omia lapsuuden satukokemuksiaan, muistivat ne positiivisina ja rauhoittavina. Kaikki äideistä kertoivat lukevansa omille lapsilleen erityisesti iltaisin sängyssä lapsen vieressä. Äiti, joka muistaa kuulleensa satuja vain koulussa kertoi lukevansa harvoin omalle lapselleen. Äidit kertoivat satujen lukemisen tapahtuvan sekä lapsen että äidin omasta aloitteesta. Kysyessäni, miksi äidit lukevat lapselleen kaksi äideistä kertoi lukemisen rahoittavan lapsiaan ja yksi halusi jakaa omia lapsuudesta tuttuja satujaan oman lapsensa kanssa. Yksi äiti perusteli lukemista myös sillä, että se kehittää lapsen mielikuvitusta.

Ensimmäiseen satutuokioon osallistuivat kaksi äitiä ja yksi lapsi, sillä toinen paikalla olevista lapsista nukkui ulkona vaunuissa. Pidin kuitenkin tärkeänä, että myös kyseisen vauvan äiti osallistuisi satutuokioon. Aloitin tuokion kertomalla hieman kirjasta, jonka olin tuokioon valinnut. Tämä kirja on Judith Koppensin ja Eline Lindenhuisenin (2014) teos *Hiiri uskaltaa*. Valitsin kirjan, sillä siinä oli mielestäni rohkaiseva sanoma. Kirjassa on paljon sanoja ja asioita, joita voi nähdä myös Päiväryhmän ympäristössä.

Koska tuokioon keskittyminen oli lapselle hieman haastavaa, päätimme sadun kesken ja siirryimme tuokion toiseen vaiheeseen, eli sormiväriyöskentelyyn. Häkän, Kuokkasen ja Virolaisen (2014) mukaan kuvataide on yksi leikin muoto sekä

keino itsensä ymmärtämiseen ja tunteiden käsittelemiseen. Lasten kanssa taiteilussa tärkeimpiä tavoitteita ovat muun muassa sosiaalinen yhdessäolo ja itse tekemisen luoma hyvä olo ja onnistumisen tunteet. Kuvallinen ilmaisu on osa lapsen kehitystä ja se kehittää lapsen visuaalista ajattelua, kädentaitoja sekä mielikuvitusta. (Häkkä, Kuokkanen & Virolainen 2014, 210.) Sormiväri taiteilu oli lapselle ja äidille mieleistä tekemistä ja tähän myös lapsen oli helppoa keskittyä. Sormiväriyöskentely kesti yhteensä noin 20 minuuttia ja koko sen ajan lapsi jaksoi hienosti keskittyä ja taiteilla.

Toisella satutuokiokerralla kokeilimme neljän äidin ja neljän lapsen voimin ensimmäisen kerran satuhierontaa, jonka teoriaan olin itse perehtynyt ja josta kerroin edeltävänä päivänä äideille. Valitsin ensimmäiseksi saduksi sadun nimeltä Leppäkerttu pikkuinen (Tuovinen 2014, 36). Kyseinen satuhieronta on lyhyt ja pienille lapsille sopiva. Kaikki lapset pysyivät hienosti paikoillaan ja tuntuivat nauttivan hetkeistä, joka tuntui luonnolliselta ja lämpimältä. Äidit pystyivät yhtäaikaista sekä seuraamaan mallia, että tekemään satuhierontaa lapsilleen.

Koska äidit ja lapset tuntuivat pitävän satuhieronnasta, teimme sitä myös seuraavana päivänä. Tämän **kolmannen** tuokion aloitimme edeltävänä päivänä teemmällä satuhieronnalla Leppäkerttu pikkuinen. Tuokioon osallistuivat kaikki neljä äitiä lapsineen. Tällä kertaa keskittyminen oli osalle lapsista hieman haastavaa ja yksi heistä kipittikin omiin puuhiinsa ensimmäisen satuhieronnan päätyttyä. Jatkoimme tuokiota muiden lasten ja äitien kanssa ja teimme vielä toisen lyhyen, Oma kultahippu -satuhieronnan (Tuovinen 2014, 99). Tuokiosta poistunut tyttö palasikin tällöin takaisin satuhierottavaksi ja jaksoi hienosti tuokion loppuun.

Neljännellä satutuokiokerralla oli vuorossa kirjan lukeminen ja tuokioon osallistui kolme äitiä lapsineen. Tätä tuokiota varten olin valinnut Smriti Prasadam-Hallsin ja Alison Brownin (2016) teoksen Olen aina vierelläsi, joka mielestäni on oiva kirja sanoittamaan tunteita. Kirjassa äiti-nalle loruilee lapselleen huonoista ja hyvistä päivistä ja siitä, kuinka kaikesta selvitään. Kirja on lyhyt ja lapset pystyivät keskittymään hetkeen hyvin. Kun yksi lapsista innoissaan repäisi kirjan sivun halki, saimme oivan tilaisuuden puhua yhdessä siitä, miten kirjoja käsitellään.

Tuokion jälkeen kerroin äideille siitä, että kirjojen avulla on joskus helppo ilmaista tunteita, joiden ääneen sanominen voi tuntua vaikealta. Kirveslahden, Sivénin, Vahalan ja Vihusen (2014) mukaan lapsille on tärkeää opettaa tunneilmaisua sekä tietoisuutta toisten tunteista. Lapsen ymmärrys omista tunnetuliloistaan sekä muiden tunnereaktioista sekä näiden asioiden sanoittaminen ja opettaminen vaikuttavat lapsen tunteiden ymmärtämisen kehitykseen. Yleensä lapsi käyttää tundesanoja heti opittuaan puhumaan. Ympäröivä kulttuuri ja se, miten ympäristö opettaa tunteiden sallittavuudesta ja hyväksymisestä vaikuttavat suuresti lapsen tunneilmaisun oppimiseen. (Kirveslahti ym. 2014, 166.)

Viidennellä satutuokiokerralla oli paikalla neljä äitiä ja neljä lasta. Tälle kerralle olin suunnitellut nukketeatterin, jonka esitin yhdessä Päiväryhmän työntekijän kanssa Päiväryhmän takahuoneessa. Tein käsikirjoituksen (Liite 4) nukketeatteriin itse, sillä tarinan tuli olla tarpeeksi lyhyt, jotta Päiväryhmän pienet lapset jaksaisivat keskittyä sen seuraamiseen. Lisäksi halusin luoda juuri Päiväryhmän asiakkaille sopivan esityksen. Tarinan teema on ystävyys. Tarinassa ilmenee paljon tärkeitä vuorovaikutuksellisia asioita, kuten tervehtiminen ja hyvän yön toivottaminen sekä oveen koputtaminen. Replikeissä puolestaan toistuu myös tunteiden ilmaisua ja kohteliasta vuorovaikutusta, kuten ”lähtisitkö” ja ”leikittäisiinkö”. Sadussa oli mukana myös visuaalisuutta, mikä lisäsi lasten mielenkiintoa. Auringon nousu taivaalle aamulla ja kuun illalla viesti myös vuorokausirytmistä. Illalla sadun siilin täytyi lähteä kotiin nukkumaan, kun tähdet alkoivat loistaa ja aamulla lintujen laulaessa ja auringon paistaessa oli aika herätä.

Päiväryhmän ohjaajat olivat varanneet lapsille pientä naposteltavaa yleisöön. Lapset istuivat ja katselivat nukketeatteria hyvin keskittyneesti ja rauhallisesti, osa istuen äitiensä sylissä ja osa itsenäisesti. Esityksen päätyttyä lapset halusivat tulla katsomaan, mitä ja keitä tuoleista, vilteistä ja koristeista tekemäni näyttämön takana oikein oli ja he alkoivatkin hieman leikkiä käsinukeilla ja näyttivät niitä myös äideilleen.

Kuudes satutuokio käsitti jälleen satuhieronnan ja siihen osallistui kaikki äidit ja kolme lasta yhden ollessa unilla ulkona. Osa lapsista osasi käydä jo vatsalleen

makaamaan, kun he kuulivat, että vuorossa on satuhierontaa. Tällä kerralla tuokio toteutettiin takkahuoneessa, jonka lattialle olin kasannut patjoja. Lisäksi laitoin satuhieronnan taustalle teemaan sopivaa rauhallista musiikkia. Metsäretki -satuhieronnan (Tuovinen 2014, 57) taustalla kuului linnun laulua. Tämän satutuokion oli tarkoitus olla mahdollisimman rauhoittava ja rentouttava, sillä päivä oli ollut hieman levoton. Koska Metsäretki-satu on melko pitkä, alkoi pienten keskittyminen olla jo hieman vaikeaa ja yksi lapsista saikin pienimuotoisen nauruhevulin, joka tarttuikin myös muihin lapsiin ja sen myötä myös äiteihin ja ohjaajiin.

Seitsemännellä kerralla halusin ohjata satuhierontaa äideille, sillä halusin heidän saavan kokemuksen siitä, miltä se tuntuu. Tähän tuokioon osallistuivat kaikki neljä äitiä ja se pidettiin lasten päiväuniaikaan vanhempien ryhmän päätteeksi. Äidit piirsivät pareittain toistensa selkiin ja kuten jokaisessa satuhieronnessa, näytin mallia ohjaajan selkään, kunkin vuorollaan. Näin myös ohjaajat saivat omakohtaisen tunteen satuhierottavana olemisesta. Tuokio oli hyvin rauhallinen. Sen päätteeksi kuuntelimme vielä rentouttavaa musiikkia ja yksi äideistä nukahdinkin sen aikana.

Kahdeksannella eli viimeisellä satutuokiokerralla oli jälleen lasten vuoro saada satuhierontaa äideiltään. Tuokiossa oli paikalla kolme äitiä ja kolme lasta. Tälle kerralle valitsin saduksi Olen ihme -satuhieronnan (Tuovinen 2014, 44). Tuovisen (2014) mukaan sadun sanoma on, että jokainen lapsi on ihme ja arvokas. Tässä hyvin merkityksellisessä satuhieronnessa käsitellään tunteita, joita lapsi kokee päivittäin. (Tuovinen 2014, 44.) Tuokio oli hyvin rauhallinen ja kaikki lapset jaksivat sen paikallaan loppuun asti. Tuokion päätteeksi kiitin äitejä ja lapsia satutuokioihin osallistumisesta ja annoin jokaiselle äidille pienin laminoidun vihkosen, johon olin koonnut muistoja yhteisistä satutuokioistamme. Jokainen vihkonen on yksilöllinen siten, että sen kannessa lukee kunkin äidin oman lapsen nimi. Jokainen lapsi sai puolestaan kiitoksensa oman lasten kirjan, jotka Päiväryhmä oli saanut lahjoituksena.

6 SATUTUOKIOIDEN PALAUTE

Äideiltä toisen kyselylomakkeen (Liite 3) ja teemahaastattelujen myötä saatu palaute satutuokiosta oli hyvin positiivista. He kertoivat pitäneensä eniten nukketeatterista sekä satuhieronnasta, joka oli kaikille heistä uusi menetelmä ennen tuokioita. Tunnetiloista äideille jäi pääosin mieleen rauhallisuus. Kaikki äidit kertoivat lukevansa lapsilleen edelleen myös kotona, kaksi heistä joka päivä ja kaksi harvemmin. Perustelut satujen lukemiselle olivat samoja kuin ennen tuokioita, mutta sen lisäksi äidit mainitsivat syiksi nyt myös lapsen puheen ja ajattelun kehittymisen sekä yhteisen hetken merkittävyyden. Kaksi äideistä kertoi, että tuokiot saivat heidät ajattelemaan enemmän lukemisen tärkeyttä sekä innostaneen lukemaan lapselleen enemmän. Kolme neljästä äidistä oli kokeillut satuhierontaa myös kotona ja neljäs heistä sanoi aikovansa kokeilla. Kolme äideistä kertoi myös havainneensa heidän lastensa pitävän tuokiosta ja auttavan heitä rauhoittumaan. Neljännelle äidille arvioiminen oli vaikeaa hänen lapsensa ollessa vasta pieni vauva.

Pyysin myös Päiväryhmän työntekijöiltä kirjallisen palautteen tuokioista. Palautteen mukaan satutuokiot olivat lämminhenkisiä, lapsilähtöisiä sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta edistäviä ja ne mahdollistivat vanhemman ja lapsen jaetun ilon hetket sekä hyvän, voimauttavan kosketuksen harjoittamisen. Ryhmän lapsityöntekijän palautteen mukaan myös suunnittelu ja toteutus sujuivat hyvin ja minun olemukseni ja artikulaationi olivat selkeitä ja rauhallisia. Sain myös positiivista palautetta itsenäisestä ja pohdiskelevasta työotteesta sekä arvostavasta asenteesta asiakkaita kohtaan. Yksi työntekijöistä mainitsi myös lasten suhtautumisen minuun olevan vastaanottava ja annoin heille tarpeeksi aikaa tutustua minuun.

Lapsista sain arvokasta palautetta havainnoimalla: lapset kävivät toisinaan lattialle makuulle odottaen satuhierontaa ja erään äidin kertoman mukaan hänen lapsensa pyysi sitä äidiltään myös kotona. Lapset tuntuivat viihtyneen tuokioissa, vaikka toisinaan keskittyminen olikin vaikeaa. Muutaman kerran yksi lapsista hiputteli myös minun kättäni ruokapöydässä ja pari kertaa leikin tiimellyksessä lap-

set kutittelivat myös toisiaan. Kun muutama viikko satuprojektin päättymisen jälkeen kävin vierailulla Päiväryhmässä, tuli yksi lapsista kirjan kanssa viereeni istumaan lukemaan kutsuen.

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Lasten ja äitien positiivinen vuorovaikutus satutuokioissa näyttäytyi muun muassa siten, että lapset hakeutuivat äitiensä syleihin, kun luimme kirjoja. Äidit ottivat tuokioissa huomioon omien lastensa lisäksi muutkin lapset, mikä teki tuokiosta vuorovaikutuksellisesti rikkaita ja lisäsi yhteisöllisyyttä. Keskittyminen oli lapsille toisinaan hieman haastavaa, mutta äidit rauhoittelivat ja motivoivat lapsiaan kauniisti kuuntelemaan ja pysymään paikallaan. Huomioni mukaan tuokioiden toiminnan sujuminen parani jokaisen kerran jälkeen, kun sekä lapset että äidit alkoivat tottua niihin. Vaikka arjessa vuorovaikutussuhteissa näyttäytyi toisinaan hieman puutteita ja kanssakäyminen lapsen kanssa saattoi olla passiivista johtuen muun muassa väsymyksestä, satutuokioissa vuorovaikutus oli pääosin hyvin vastavuoroista.

Lasten alkaessa tottua satuhierontaan he osasivat odottaa sitä käyden lattialle makuulle, mistä voi päätellä heidän myös pitäneen siitä. Tuokioiden jälkeen kolme neljästä äidistä kertoi kokeilleensa satuhierontaa kotona, mitä voi pitää merkkinä siitä, että tuokiot jossain määrin lisäsivät satujen lukemista, positiivista vuorovaikutusta ja kosketusta myös perheiden kotona. Äideiltä sekä henkilökunnalta saadun palautteen perusteella sekä omien havaintojeni myötä koen, että satutuokiot ovat oiva keino vuorovaikutuksen tukemiseen, rauhoittumiseen sekä positiivisen yhdessäolon luomiseen.

Päiväryhmän henkilökunnan mukaan asiakasperheet kaipaavat usein Päiväryhmän arkeen niin sanottua ekstraa. Satutuokiot vastasivat tähän tarpeeseen luoden erilaista tekemistä ja sisältöä päiviin. Lasten rauhoittaminen on usein myös hieman haastavaa ja koen, että tuokiot tarjosivat äideille myös keinoja siihen. Koen, että satutuokiot sisältöineen olivat onnistuneita ja vastasivat Päiväryhmän tarpeisiin. Yksi äideistä toivoikin satuhierontaa päivänä, jolloin hän sai päättää, mitä lasten kanssa tehtäisiin.

Tuokioiden ilmapiiri oli lämmin ja positiivinen, mikä osaltaan loi yhteisöllisyyttä ja vahvisti myös ryhmän sisäistä vuorovaikutusta. Koen, että satutuokioiden oiva vuorovaikutusta tukeva menetelmä perhetyöhön. Projektin päätyttyä Päiväryhmän esimies ostikin Päiväryhmän käyttöön Tuovisen (2014) kirjan Satuhieronta. Lisäksi Päiväryhmän vastaavan ohjaajan mukaan tuokioita voidaan käyttää jatkossakin Päiväryhmän toiminnassa. Koen, että satuprojektini oli hyvin tärkeä sekä ajankohtainen ja että se vastasi tavoitteisiinsa.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisten valintojen tavoitteena tutkimus- ja kehittämistoiminnassa ovat ihmisten kunnioittaminen, oikeudenmukaisuuden korostaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus. Eettisyys näkyy muun muassa suhtautumisena henkilöihin, jotka ovat mukana opinnäytetyössä ja on osana koko opinnäytetyöprosessia; siinä, miten aineisto kerätään, miten se analysoidaan ja miten prosessista puhutaan. Eettisyys näkyy myös siinä, miten ja miksi aihe on valittu ja miten tietoa hankitaan ja käytetään. Eettisyyden tulee näkyä opinnäytetyössä prosessin alusta sen julkaisuun asti. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11.)

Hain tutkimuslupaa yhdistykseltä, jonka alaisuudessa Päiväryhmä toimii. Lisäksi pyysin kaikilta Päiväryhmän asiakkailta ennen satutuokioiden alkua kirjallisen luvan heiltä saatujen tietojen käyttöön opinnäytetyössäni. Lisäksi kerroin heille opinnäytetyöstäni ja siitä, mihin heiltä saatuja tietoja käytetään ja mitä opinnäytetyöni ja itse satutuokioiden sisältävät. Asiakkaiden yksityisyyden suojaamiseksi opinnäytetyöni ei sisällä Päiväryhmän asiakkaiden tai henkilökunnan nimiä eikä Päiväryhmän oikeaa nimeä tai paikkakuntaa, jolla se sijaitsee. Säilytin kaikkia asiakkaiden täyttämiä kyselylomakkeita, lupahakemuksia sekä kaikkia heistä tietoja sisältävää materiaalia lukitussa kaapissa. Kaikki materiaali on myös hävitetty.

Pyrin suunnittelemaan satutuokioiden eettisesti siten, että ne olisivat mahdollisimman mieluisia asiakkaille ja että heillä olisi niissä turvallinen ja hyvä olla. Lisäksi

pyrin huomioimaan kaikkien osallistujien yksilölliset tarpeet ja toiveet. Halusin korostaa asiakkaille kaiken toiminnan vapaaehtoisuutta ja sitä, että heillä oli myös mahdollisuus vaikuttaa tuokioiden sisältöön ja kertoa minulle avoimesti, mikäli jokin mietitytti tai ei tuntunut heistä mukavalta. Valitsin aineistonkeruuseen kaksi eri menetelmää, sillä toiset ihmiset voivat kokea kirjoittamisen luontevammaksi, toiset puhumisen. Lisäksi ajattelin, että etenkin ennen tuokioiden alkua asiakkaille voi olla mieluisampaa ja helpompaa kirjoittaa ajatuksiaan kuin kertoa niitä vielä tuolloin tuntemattomalle ihmiselle.

Eettisyys näkyy opinnäytetyössäni lähteiden valinnassa, jossa pyysin tarvittaessa apua eri kirjastojen henkilökunnalta. Pyrin valitsemaan aiheesta riippuen mahdollisimman uusia ja tunnettuja lähteitä, jotta tieto olisi mahdollisimman tuoretta ja luotettavaa. Vanhempien lähteiden sisällön ajankohtaisuuden olen varmistanut erikseen.

7.3 Ammatillinen kehitys

Satutuokioiden ohjaaminen perhetyössä oli mielestäni hyvin arvokasta harjoitusta tulevaa ammattiani ajatellen. Tulevana sosiaalialan ammattilaisena minun tulee osata tavoitteellisesti ohjata asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän voimavaroja lisäten ja osallisuutta tukien sekä tunnistaa hyvinvointia suojaavia ja riskeeraavia tekijöitä. Sosionomin tulee osata myös soveltaa ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen tukemisen näkökulmia. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2016.)

Satutuokioiden suunnittelu ja toteuttaminen olivat minulle uutta ja siksikin varsin kiinnostavaa. Päiväryhmä oli mielestäni erittäin hyvä paikka tällaisen opinnäytetyön toteuttamiselle. Koen, että läsnäoloni Päiväryhmän arjessa vaikutti olennaisesti tuokioiden onnistumiseen, kun lapset ja vanhemmat oppivat tuntemaan minut ja minä heidät. Näin ollen vuorovaikutus oli luonnollisempaa ja koen, että äidit kertoivat avoimemmin ajatuksistaan ja myös toiveistaan. Tästä syystä onnistuin toteuttamaan tuokiot heille mieluisiksi. Luottamussuhteen muodostaminen lapsiin

ja äiteihin tuskin olisi onnistunut ilman niin monipuolista yhdessä oloa ja -tekemistä heidän kanssaan. Lisäksi sain valtavasti oppia ja arvokasta kokemusta vauvaperhetyöstä.

Opinnäytetyöprosessi opetti minulle myös epävarmuuden sietämistä sekä luovuutta. Toisinaan suunnitelmiin piti tehdä muutoksia ja soveltaa niitä nopealla aikataululla. Suunnitelmallisena ihmisenä tämä opetti minulle armollisuutta myös itseäni kohtaan. Vastuu projektin etenemisestä oli osittain hermostuttavaa, mutta ennen kaikkea loi itsevarmuutta ja kokemusta. Koen onnistuneeni tuokioiden suunnittelussa ja ohjaamisessa hyvin.

Olen kiitollinen Päiväryhmän lapsille, äideille ja henkilökunnalle sekä koko yhdistykselle siitä, miten hyvin minut ja opinnäytetyöni otettiin vastaan. Tuokioiden onnistumisen lisäksi olenkin hyvin tyytyväinen siihen, minkälaisen suhteen sain Päiväryhmän lasten ja äitien sekä henkilökunnan kanssa luotua. Henkilökunta oli hyvin innostunut satutuokioistani ja tarjosi apua ja tukea sen suunnittelussa ja myös toteutuksessa. Minulla oli vahva tunne siitä, että minuun luotettiin ja tästäkin syystä pystyin nauttimaan tuokioiden suunnittelusta ja varsinkin ohjauksesta hyvin suuresti. Tulevana sosionomina ja lastentarhanopettajana koen kaiken kokemuksen erilaisten tuokioiden suunnittelemisesta, ohjaamisesta ja arvioinnista hyvin positiivisina ja opettavaisina. Koen aiheeni ammatillisesti ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiseksi ja tärkeäksi. Toivon, että satutuokiot ilahduttavat jatkossakin lapsia ja aikuisia toteutusympäristöstä riippumatta.

LÄHTEET

- Airaksinen, Raija; Ala-Vannesluoma, Taija; Karkkulainen, Marjatta; Kastu, Riikka & Pirhonen, Pauliina 2015. Toimii! Hoitajan opas luoviin menetelmiin. Helsinki: Edita.
- Alahuhta, Eila 1990. Leikin ja puhun, liikun ja luen. Keuruu: Otava.
- Belsky, Jay & Nezworski, Teresa 2008. Clinical implications of attachment. USA: Psychology Press.
- Bettelheim, Bruno 1998. Satujen lumous. Juva: WSOY.
- Broberg, Anders; Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Gerhardt, Sue 2007. Suomentanut Marja Kivirauma. Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle. Helsinki: Edita.
- Haarakangas, Kauko 2011. Voimistava läsnäolo. Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Juva: Bookwell.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi 2015. Lue Lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hytönen, Ulla & Mäkelä, Jukka 2007. Vuorovaikutus lapsen kehityksen tukena. Teoksessa Niina Remus & Maritta Törrönen (toim.) Varhainen vastuunotto. Helsinki: Painotalo Miktor, 16–22.
- Häkkä, Arja; Kuokkanen, Helena & Virolainen, Arja 2014. Lapsen parhaaksi. Helsinki: Edita.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus.

- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Helsinki: Edita.
- Kalland, Mirjam 2002. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 198-233.
- Kanninen, Katri & Sigfrids Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: Bookwell Oy.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2014. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kirveslahti, Kaisa; Sivén, Tuula; Vahala, Marja & Vihunen, Riitta 2014. Kasvun aika. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kivijärvi, Marja. Äidin sensitiivisyys varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 252–258.
- Koponen, Anne 2005. Haavoittuva lapsi. Sikiöaikana alkoholille altistuneiden lasten elämä. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Koppens, Judith; van Lindenhuisen, Elina 2014. Hiiri uskaltaa. Suomentanut Laura Tykkyläinen 2014. Helsinki: Lasten keskus.
- Korhonen, Anne & Sukula, Seija 2004. Vauvaperhetyö. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kuukasjärvi, Anja; Linnossuo, Outi & Sutinen, Jussi 2011. Taidetyöskentely arjen näyttämöllä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53.
- König, Karl 2007. Lapsen kolme ensimmäistä vuotta. Suomentanut Maija Pietikäinen. Tallinna: Suomen hoitopedagoginen yhdistys.
- Launonen, Kaisa 2007. Vuorovaikutus. Kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä: Kehitysvammaliitto.
- Leskinen, Eija; Jaakkola, Timo & Norrena, Juho 2016. Toiminnallisuus. Teoksessa Juho Norrena (toim.), Timo Jaakkola, Merja Kauppinen, Riikka Kotka, Mikko Leppänen, Eija Leskinen, Kari Penttilä, Henna Tampio, Matti Tampio, & Paula Vorne. Ryhmä oppimaan! Toiminnallisia työtapoja ja tehtäväkehyksiä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 14.
- Lyytinen, Paula & Lyytinen, Heikki 2003. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 87–121.

- Mullis, Ina; Martin, Michael; Foy, Pierre & Drucker, Kathleen 2011. Progress in international reading literacy study. International Results in Reading. Viitattu 13.10.2017. https://tims-sandpirls.bc.edu/pirls2011/downloads/P11_IR_FullBook.pdf
- Mäkelä, Jukka 2003. Piirteitä aivojen varhaisesta kehityksestä. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY. 107–123.
- Määttänen, Kirsi 2003. Tunnot ja liikkeet sanattoman ymmärtämisen perustana. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 58–69.
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. PS-kustannus: Juva.
- Pienelle parasta i.a. Sylissä lukeminen tekee hyvää lapselle ja aikuiselle. Viitattu 9.1.2017. <http://www.pienelleparasta.fi/linkit-ja-kumppanit/ruu-sukorva-ja-kyyhkynen/sylissa-lukeminen-tekee-hyvaa-lapselle-ja-aikuiselle>
- Prasadam-Halls, Smriti; Brown Alison 2016. Olen aina vierelläsi. Suomentanut Raija Rintamäki. Karkkila: Mäkelä.
- Päiväryhmä 2017. Päiväryhmän työntekijän tiedoksianto helmikuussa 2017. Viitattu 18.11.2017.
- Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell.
- Sajaniemi, Nina & Mäkelä, Jukka 2011. Ihminen voi hyvin joukossa. Teoksessa Lotta Uusitalo-Malmivaara (toim.) Positiivisen psykologian voima. Juva: PS-kustannus, 136–159.
- Siltala, Pirkko 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 16–43.
- Sinkkonen, Jari 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 92–106.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: Bookwell Oy.

- Sosiaalialan AMK -verkosto 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 13.10.2017. file:///C:/Users/c27736/DIAK/Downloads/Sosionomi_kompetenssit_2016.pdf
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Viitattu 28.8.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhety%C3%B6>
- Suvikas, Annukka; Laurell, Leena & Eskola, Pia 2015. Elämän kulku. Helsinki: Edita.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastenneuvolakäsikirja. Psykososiaalinen kehitys. Viitattu 15.10.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/metodit/psykososiaalinen-kehitys>
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015. Perhetyö. Viitattu 9.1.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>
- Tuovinen, Sanna 2014. Satuhieronta. Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taika. EU: WSOY.
- Ylönen, Hilikka 2000. Lohditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Tampere: Tammer-Paino Oy.

LIITE 1: Lupahakemus äideille

Nimi: _____

Opinnäytetyöhöni liittyen ohjaan Päiväryhmässä noin 4 erillistä satutuokiota, joiden yhteydessä muun muassa taiteilemme sormivärejä käyttäen. Lisäksi kerään kokemustietoa kyselylomakkeiden ja haastattelujen myötä. Satutuokioiden tavoitteena on tarjota teille mukavaa yhteistä tekemistä sekä tukea sekä koko ryhmän, että Sinun ja lapsesi välistä vuorovaikutusta.

Opinnäytetyöni ei tule sisältämään Sinun tai lapsesi nimiä. Haastatteluissa, satutuokioissa sekä kyselylomakkeissa kertomasi asiat esitetään opinnäytetyössäni niin, että ette ole siitä tunnistettavissa.

Säilytän tutkimusaineistoa, eli kyselylomakkeita sekä haastattelumuistiinpanoja suljetussa paikassa. Aineiston hävitän sen analysoinnin jälkeen.

Minulta saatuja tietoja ja kertomiani asioita saa käyttää opinnäytetyön raportoinnissa

Kyllä

Ei

Aika ja paikka

Allekirjoitus

LIITE 2: Kyselylomake 1

KYSELYLOMAKE 1

NIMI: _____

PVM: _____

1. Luettiinko sinulle satuja, kun olit lapsi? Kyllä / Ei

Jos vastasit kyllä,

Kuka luki?

Kuinka usein?

Mälaisessa tilanteessa?

2. Luetko satuja omalle lapsellesi? Kyllä / Ei

Kuinka usein?

Minkälaisia satuja?

Miksi?

3. Miten lapsesi suhtautuu lukutuokioihinne?

4. Kenen aloitteesta yleensä luette?

5. Kuka valitsee kirjan?

6. Vapaa sana:

LIITE 3: Kyselylomake 2

KYSELYLOMAKE 2

NIMI_____

PVM_____

1. Mitä mieltä olit satutuokioista?

2. Minkälaisia tunteita sinulla oli tuokioiden aikana ja sen jälkeen?

3. Luetko satuja omalle lapsellesi? Kyllä/Ei

Kuinka usein?

Minkälaisia satuja?

Miksi?

4. Miten lapsesi suhtautuu lukutuokioihinne?

5. Kenen aloitteesta yleensä luette?

6. Kuka valitsee kirjan?

7. Mitä havaintoja teit lapsestasi satutuokioiden aikana? (Keskittyminen, eleet, mieliala yms.)

Vapaa sana:

LIITE 4: Nukketeatterin käsikirjoitus

KERTOJA: OLIPA KERRAN PIENI SIILI, JONKA NIMI OLI SULO.

(SIILI TULEE ESIIN.)

KERTOJA: ERÄÄNÄ PÄIVÄNÄ SULO ISTUSKELI TYLSISTYNEENÄ METSÄSSÄ KANNON PÄÄLLÄ.

SIILI: VOI VOI. MITÄHÄN TEKEMISTÄ OIKEIN KEKSISIN?

(KOIRA ILMESTYY SULON LUO.)

KOIRA: HEI! MINÄ OLEN REKKU. KUKA SINÄ OLET?

SIILI: HEI! MINÄ OLEN SULO-SIILI.

KOIRA: MIKSI ISTUT TÄÄLLÄ AIVAN YKSINÄSI?

SIILI: MINULLA EI OLE MITÄÄN TEKEMISTÄ, EIKÄ OIKEIN YSTÄVIÄKÄÄN, JOIDEN KANSSA LEIKKIÄ.

KOIRA: TULE MUKAANI! MINULLA ON PALLO, JOLLA VOIMME LEIKKIÄ YHDESSÄ.

SIILI: VOI, MITEN MUKAVAA. TULEN MIELELLÄNI.

(SIILI JA KOIRA LÄHTEVÄT. TULEVAT TAKAISIN JA HEITTELEVÄT PALLOA.)

(TÄHDET NOUSEVAT TAIVAALLE.)

SIILI: VOI, MENIPÄ AIKA NOPEASTI. ON JO ILTA, MINUN ON LÄHDETTÄVÄ KOTIIN.

KOIRA: MIUNUNKIN ÄITINI JO VARMASTI ODOTTAA MINUA. OLI KIVA LEIKKIÄ KANSSASI SULO. NÄHDÄÄNKÖ TAAS HUOMENNA?

SIILI: NÄHDÄÄN VAIN, HYVÄÄ YÖTÄ REKKU!

KOIRA: HYVÄÄ YÖTÄ!

(SIILI JA KOIRA LÄHTEVÄT ERI SUUNTIIN JA KÄYVÄT NUKKUMAAN.)

(AURINKO NOUSEE JA SIILI HERÄÄ. TAUSTALLA LINNUN LAULUA.)

SIILI: ONPAS IHANA PÄIVÄ TÄNÄÄN, KUN NÄÄN TAAS UUDEN YSTÄVÄNI.

(KOIRA HERÄÄ JA LÄHTEE YSTÄVÄNSÄ LUO PYYTÄMÄÄN TÄTÄ LEIKKIMÄÄN.)

(KOIRA KOPUTTAA OVEA. SAMMAKKO TULEE ESIIN.)

KOIRA: HEI! LÄHTISITKÖ LEIKKIMÄÄN MINUN JA UUDEN YSTÄVÄNI SULO SIILIN KANSSA?

SAMMAKKO: TULEN MIELELLÄNI!

(KOIRA JA SAMMAKKO LÄHTEVÄT YHDESSÄ JA TAPAAVAT MATKALLA NALLEN.)

NALLE: HEI, YSTÄVÄT! MINNE OLETTE MENOSSA?

KOIRA: OLEMME MENOSSA LEIKKIMÄÄN SULO-SIILIN LUO. TULE MUKAAN.

KOIRA, SAMMAKKO JA NALLE MENEVÄT SIILIN LUO.

SIILI: HEI!

KOIRA: HEI. TÄSSÄ OVAT YSTÄVÄNI SAKU JA NALLE. LEIKITÄÄNKÖ TÄNÄÄN KAIKKI YHDESSÄ?

SIILI: HEI! LEIKITÄÄN VAIN. MITÄ ENEMMÄN YSTÄVIÄ, SITÄ HAUSKEMPAA.

KERTOJA: JA NIIN KAIKKI ELÄIMET LEIKKIVÄT YHDESSÄ KOKO KESÄN.

(ELÄIMET KUMARTAVAT.)